

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Uplatnění sociální práce v trestní justici

Bakalářská práce

Autor: Tereza Pabyšková

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D

Hradec Králové

2020

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tereza Pabyšková
Studium:	U1716
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Uplatnění sociální práce v trestní justici
Název bakalářské práce AJ:	Application of social work in criminal justice

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat rolí sociálního pracovníka v rámci trestní justice, legislativním základem sociální práce v trestní justici. Sociální práce bude vymezena v jednotlivých fázích trestního řízení, budou nastíněny současné možnosti sociální práce v rámci trestní justice. V praktické části bakalářské práce se pokusím zjistit, jaké je potřebné vzdělání sociálního pracovníka vzhledem k uplatnění v trestní justici. Pro výzkum bude použita kvalitativní výzkumná strategie, ve formě polo-strukturovaného rozhovoru a studium dokumentů.

MATOUŠEK, O., Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2008 ŠTERN P., Ouředníčková D., Doubravová D., Probace a mediace. Praha: Portál, 2010. ŠIŠKOVÁ, T., Facilitativní mediace. Praha: Portál, 2012 GOJOVÁ, A. a spol., Příručka pro mediátory sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava, 2007

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala sama za použití citované literatury a použitých zdrojů, pod vedením vedoucího práce PhDr. Daniely Květenkové, PhD.

V Hradci Králové dne

.....

Tereza Pabyšková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat paní PhDr. Daniele Květenkové, Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce, za vedení a cenné rady. Dále děkuji všem sociálním pracovníkům v trestní justici, u kterých jsem mohla realizovat svůj výzkum. Děkuji za vstřícné jednání a domluvu.

Anotace

PABYŠKOVÁ, Tereza. *Uplatnění sociální práce v trestní justici*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2020. 57 s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je seznámení s restorativní justicí s uplatněním sociální práce v trestní justici. První polovina teoretické části je věnována restorativní justici, kdy je charakterizován samotný pojem restorativní justice, poté jsou vymezeny její principy a instituce. Dále je vymezena sociální práce v jednotlivých fázích trestního řízení, kdy jednotlivé fáze jsou popsány z hlediska trestní justice a poté je popsána samotná činnost sociální práce v daných fázích. Druhá polovina práce poskytuje podrobnou charakteristiku uplatnění sociálního pracovníka v oboru trestní justice. Praktická část se zaměřuje na to, jaké jsou potřebné kvalifikační předpoklady pro výkon práce v trestní justici a jaké je uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici na území ČR.

Klíčová slova: sociální práce, restorativní justice, fáze trestního řízení, probační a mediační služba, sociální pracovník ve vězeňství, sociální kurátor

Annotation

PABYŠKOVÁ, Teresa. *Application of social work in criminal justice*. Hradec Králove: Philosophical Faculty, Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2020, 57 pp. The Bachelor Thesis.

The aim of the bachelor thesis is to familiarize with restorative justice with the application of social work in criminal justice. The first half of the theoretical part is devoted to restorative justice, when the concept of restorative justice is characterized, then its principles and institutions are defined. Social work is also defined at the various stages of the criminal proceedings, where the different stages are described from the point of view of criminal justice and then the social work activity itself is described at the given stages. The second half of the work provides a detailed characteristic of the application of a social worker in the field of criminal justice. The practical part focuses on what are the necessary qualifications for the performance of work in the criminal justice system and what is the application of social workers in criminal justice in the Czech Republic.

Keywords: social work, restorative justice, stage of criminal proceedings, probation and mediation service, social worker in prison, social curator

Obsah

Úvod	10
1 Úvod do restorativní justice v kontextu sociální práce	12
1.1 Restorativní justice	13
1.2 Principy restorativní justice	15
2 Sociální práce v jednotlivých fázích trestního řízení	17
2.1 Přípravná fáze trestního řízení	17
2.1.1 Postup před zahájením trestního stíhání	17
2.1.2 Vyšetřování.....	18
2.1.3 Sociální práce v přípravné fázi	18
2.2 Fáze trestního řízení před soudem	19
2.2.1 Průběh hlavního líčení	20
2.2.2 Sociální práce v řízení před soudem.....	20
2.3 Sociální práce ve vykonávací fázi.....	22
3 Role sociálního pracovníka v trestní justici	24
3.1 Probační a mediační služba.....	24
3.1.1 Probace	25
3.1.2 Mediace	26
3.1.3 Obecně prospěšné práce	27
3.1.4 Domácí vězení	27
3.1.5 Parole	28
3.2 Sociální pracovník ve vězení	29
3.3 Sociální kurátor pro dospělé	30
3.3.1 Sociální poradenství	31
3.3.2 Kontinuální sociální práce	31
3.4 Sociální kurátor pro mládež.....	32

3.4.1	Vyhodnocování situace dítěte a rodiny	33
3.4.2	Případová a rodinná konference	33
4	Výzkumné šetření	34
4.1	Cíl výzkumu.....	34
4.2	Metoda výzkumu	35
4.3	Transformační tabulka	36
4.4	Průběh výzkumu	37
4.5	Výzkumný soubor a popis prostředí	38
5	Výsledky šetření.....	40
5.1	Vzdělání sociálních pracovníků v trestní justici	40
5.1.1	Analýza a interpretace prvního dílčího cíle (DC1).....	40
5.1.2	Shrnutí prvního dílčího cíle	41
5.1.3	Analýza a interpretace druhého dílčího cíle (DC2).....	41
5.1.4	Shrnutí druhého dílčího cíle	42
5.2	Analýza a interpretace třetího dílčího cíle (DC3).....	43
5.2.1	Sociální pracovníci v ČR.....	43
5.2.2	Probační a mediační pracovníci v ČR	44
5.2.3	Sociální pracovníci ve vězení v ČR.....	45
5.2.4	Sociální kurátoři v ČR.....	46
5.2.5	Shrnutí třetího dílčího cíle	47
5.3	Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření	48
	Závěr	51
	Seznam použité literatury	53
	Seznam tabulek.....	55
	Seznam grafů	56
	Seznam příloh	57

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
DV	Domácí vězení
MOP	Mimořádná okamžitá pomoc
OPP	Obecně prospěšné práce
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dítěte
PČR	Policie České republiky
PMS	Probační a mediační služba
PPD	Podmíněné propuštění s dohledem
SP	Sociální práce
TR	Trestní rejstřík
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
VS ČR	Vězeňská služba České republiky

Úvod

Tématem bakalářské práce je Uplatnění sociální práce v trestní justici. Toto téma jsem si vybrala zejména ze zájmu o trestní justici jako takovou a poté zejména o otázky, které jsou spojeny s uplatněním sociální práce v samotné trestní justici. Vlastní studium oboru sociální práce napovídá, že mám zájem o práci s lidmi, potažmo s delikventy, odsouzenými a s osobami závislými na návykových látkách. Většina sociálních pracovníků se zajímá o téma rodiny či sociální práci s dětmi, ovšem myslím si, že sociální práce s delikventy, odsouzenými či uživateli návykových látek je odsouvána na druhou kolej, protože většina lidí má k těmto cílovým skupinám jisté předsudky. Denně jsme ze strany mediálních prostředků konfrontováni se zprávami o spáchané trestné činnosti nejen dospělými, ale i osobami mladšími 18 let. Pro tyto osoby představuje trest odnětí svobody jednu z univerzálních možností trestu, ale ne však jedinou. Nelze tedy po výkonu trestu ohlédnout na chování pachatele po propuštění. V tomto smyslu se zde otevírá prostor pro sociální práci, kdy je snaha pracovat s pachateli trestných činů, možnost ukládání alternativních trestů a snaha o změnu v chování a přeměnu životního stylu pachatele.

Celkovým cílem bakalářské práce je vytvořit ucelený přehled a shrnutí poznatků o restorativní justici a její funkci v trestním řízení a dále zjistit, jaké jsou možnosti uplatnění sociálních pracovníků v rámci trestní justice

Bakalářská práce se zabývá uplatněním sociální práce v trestní justici a je členěna na dvě části. V první polovině teoretické části budou vymezeny základní pojmy. Bude představen pojem sociální práce a poté bude charakterizován samotný pojem restorativní justice, její principy a instituce. Dále budou rozebrány jednotlivé fáze trestního řízení z pohledu trestní justice a následně popsána činnost sociální práce v těchto fázích. V druhé polovině teoretické části bude charakterizována práce sociálního pracovníka v trestní justici, práce probační a mediační služby, sociálního pracovníka ve vězení a sociálního kurátora pro dospělé a pro mládež.

Empirická část bude rozdělena na dvě části. V první části bude formou polostrukturovaného rozhovoru nastíněna možnost uplatnění sociálního pracovníka v trestní justici a jeho potřebné vzdělání pro výkon daného povolání. Rozhovory budou realizovány s pracovníky probační a mediační služby Nymburk, se sociálními kurátory

na Praze 3 a se sociálními pracovníky ve věznici Jiřice. V druhé části budou formou statistického zpracování dat vytvořeny grafy znázorňující a popisující působnost sociálních pracovníků v ČR a sociálních pracovníků v trestní justici.

Poměrná část publikací se zabývá tématem restorativní justice, kdy především je vše popsáno v rámci probační a mediační služby. Ovšem dle mého názoru je velký nedostatek literatury na samotné uplatnění sociální práce v trestní justici, který mi ve sběru informací značně chyběl. Sociální práce se v dnešní době vyskytuje v trestní justici čím dál tím více a není o tomto tématu skoro psáno. Bakalářská práce je tedy primárně určena právě pro veřejnost či studenty, kteří se zajímají o uplatnění sociální práce v trestní justici. Ale také pro samotné sociální pracovníky, kteří se o tématu chtějí dozvědět více.

1 Úvod do restorativní justice v kontextu sociální práce

V této kapitole bude charakterizováno několik stěžejních pojmů. Budou vymezeny pojmy jako jsou sociální práce a její hlavní cíle, restorativní justice, její principy a instituce. Dále budou vytyčeny základní potřeby obětí i pachatelů trestných činů.

Sociální práci lze definovat jako soubor činností, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální pracovníci se zaměřují na různé skupiny ohrožené sociálním vyloučením. Jedná se tedy o jednotlivce, rodiny, skupiny i různé komunity. Sociální práce těmto skupinám pomáhá vytvářet příznivé sociální podmínky a snaží se u těchto skupin dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo tuto způsobilost získat zpět. (Matoušek, 2012) uvádí čtyři hlavní praktické cíle sociální práce, které zformuloval Zastrow, kdy nejdůležitější je podpořit klienta v řešení problémů a schopnosti vyvíjet se, zprostředkovat klientovi kontakt s různými agenturami, které mu mohou pomoci poskytnout zdroje, služby a potřebné příležitosti, které klient potřebuje. Sociální práce má dále napomáhat tomu, aby systémy podpory klientů, které jsou angažovány v sociální práci, pracovaly humánně a efektivně, sociální pracovník tedy může vystupovat jako organizátor služeb, supervizor, konzultant, ale zároveň také jako obhájce klientových práv a zájmů. Posledním cílem sociální práce je rozvíjet a zlepšovat sociální politiku. (Matoušek, 2012)

Důležitou roli v sociální práci také hraje prosazování sociální spravedlnosti. Jedná se tedy o pomoc z hlediska sociální péče vůči hledisku adresáta pomoci, tedy klientovi. Sociální práce je tedy bezesporu spjata s trestní justicí zejména v oblasti trestných činů, tedy od obvinění až do konce výkonu trestu. Sociální práce v trestní justici je ovšem obtížně identifikovatelná, neboť se pohybuje na hranici restriktivních a pomáhajících postupů. Reakce společnosti na kriminalitu je rozdílná, jedna strana společnosti považuje za hlavní řešení snižování hranice trestní odpovědnosti a přitvrzování represí, kdežto druhá strana společnosti prosazuje omezování počtů lidí ve vězení a snaží se vybudovat systém sankcí vykonávaných převážně na svobodě, s důrazným zřetelem na potřeby poškozeného, tedy tzv. alternativní tresty. V tomto bodě se tedy setkává sociální práce s restorativní justicí. Sociální pracovník v trestní justici zastává svou práci zejména jako sociální kurátor, sociální pracovník ve vězení a také jako probační a mediační úředník. (Matoušek, 2003)

1.1 Restorativní justice

Pojem restorativní justice vychází z anglického „*restore*“, tedy obnovit, navrátit do původního stavu. Tento pojem lze vyložit jako určitý koncept zacházení s pachatelem, který je rozdílný od klasické retributivní justice a vychází z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti ani k nápravě pachatele a jsou často opomíjeny potřeby poškozeného. (Karabec, 2003) Za zakladatele restorativní justice je považován Howard Zehrt, jenž se tímto pojmem zabýval již od 70. let 20. století. V začátcích hnutí restorativní justice bylo úsilí přemýšlet o její souvislosti s trestní justicí, s postavením a s rolí vyplývajícími z trestného činu. (Zehrt, 2003) definuje restorativní justici jako „... *proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky...*“. Restorativní přístup se v pojetí spravedlnosti zaměřuje na újmy, které vznikly trestným činem, a především usiluje o potřeby poškozeného a snaží se zapojit pachatele trestného činu do řešení vzniklé situace. Cílem restorativní justice je snížit pravděpodobnost spáchání další trestné činnosti, přispět k ozdravnému procesu v rámci naplňování spravedlnosti a snaha dát klíčová rozhodnutí a moc nad těmito rozhodnutími do rukou těm, kterých se trestná činnost bezprostředně týká. Restorativní justice rozšiřuje okruh účastníků, kdy se zejména zajímá o potřeby obětí trestného činu, o odpovědnost pachatele za spáchaný čin, ale v neposlední řadě také o ostatní účastníky, kteří byli nějakým způsobem zainteresováni v protiprávním jednání. (Zehrt, 2003)

Jsou rozlišovány čtyři typy potřeb obětí trestných činů, které jsou v trestním procesu zvláště opomíjené. Jedná se především o potřebu informací, kdy oběť potřebuje znát odpovědi na otázky ohledně trestného činu, tj. proč se trestný čin stal a co následovalo po spáchání trestného činu. Oběti potřebují vědět skutečné informace, ne pouze nějaké spekulace, a tyto jim mohou poskytnout v přímé spolupráci právě pachatelé trestného činu. Oběti mají potřebu říkat pravdu, kdy nedílnou součástí je možnost převyprávět svůj příběh, o tom, co se stalo, a to především těm, kteří jim danou újmu způsobili. Potřebují příběh převyprávět, aby pachatel pochopil, jaké důsledky a dopady mělo jeho jednání na oběť. Mezi další potřebu řadíme potřebu zplnomocnění. Oběti trestných činů mají často

pocit, že už nadále nemají moc nad svými činy, nad svým majetkem dokonce ani nad svým vlastním tělem. Je pro ně tedy velmi důležité, aby se mohli aktivně zapojit do procesu naplňování spravedlnosti. Poslední potřebou je potřeba náhrady škody nebo ospravedlnění, přičemž náhrada škody je pro oběť jednou z nejdůležitějších součástí ozdravného procesu. Náhradou škody se rozumí majetková náhrada, ale i náhrada formou omluvy či přiznání a převzetí viny pachatele, za to, co udělal. Druhou důležitou oblastí je odpovědnost pachatele. V restorativní justici neznamena trest skutečnou zodpovědnost. Skutečnou zodpovědností je zde to, že pachatel uzná, že svým jednáním způsobil oběti újmu. Pachatelé potřebují v procesu naplňování spravedlnosti získat zodpovědnost reagovat na vzniklou škodu, která byla způsobena trestným činem. Sociální pracovník by měl pachatele povzbuzovat k aktivnímu přístupu ke spolupráci s obětí a alespoň částečné empatii a porozumění oběti. Dále bychom se měli pokusit pachatele povzbudit k osobnímu přerodu či změně prostřednictvím řešení problémů, které vedly ke spáchání daného trestného činu. V neposlední řadě by měla být pachateli nabídnuta možnost léčby závislosti, pokud se u něj nějaká vyskytuje, anebo možnost rozšíření osobních kompetencí. Neměli bychom pachatele nijak odsuzovat, ale měli bychom se spíše snažit ho povzbudit a podpořit při integraci do společnosti. Poslední dotčenou oblastí je společnost či komunita, která je nějakým způsobem spjata s trestným činem. Od procesu naplňování spravedlnosti společnost vyžaduje především dostatečnou pozornost jejím zájmům v roli poškozené, prohlubování vzájemných vztahů a zodpovědnosti. Důležitá je zde také možnost vytvářet podmínky, které vedou ke zdravé komunitě. (Zehrt, 2003)

Osobně si myslím, že uplatnění restorativní justice v trestním právu by mělo být více aplikované. Podle mého především pokud se jedná o neúmyslné trestné činy jako např. ublížení na zdraví z nedbalosti či porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti. Myslím si, že tento přístup bude mít na pachatele větší výchovný účinek, než kdyby byl ve VTOS. Pokud by se aplikovala v těchto případech restorativní justice, tedy byl by pachateli uložen jeden z alternativních trestů, musel by se do nápravy svých škod zapojit sám z vlastní vůle, a ne z donucení. Pro pachatele by potom jistě bylo nezanedbatelné i to, že by po nápravě svých škod neměl žádný záznam v TR. V restorativní justici se také přihlíží na potřeby obou zúčastněných, v trestním právu se spíše přihlíží pouze k potřebám poškozeného, ale ne k potřebám pachatele.

1.2 Principy restorativní justice

V restorativní justici nechápeme „zločin“ jako porušení pořádku či překročení právních nebo morálních norem, ale chápeme ho, jako nějakou škodu či újmu, která byla způsobena oběti. Může jít o škodu materiální, fyzickou, psychickou, ale také se může jednat o ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb či osobního a rodinného života. V restorativní justici na rozdíl od represivní justice se pachatel má aktivně podílet na náhradě škody. Není tedy hlavním cílem, aby byl pachatel potrestán, ale aby byly vytvořeny podmínky k odstranění následků spáchaného trestného činu. Pokud se pachatel nechce podílet na odstranění následků trestného činu, který spáchal, je k tomu donucen orgánem soudní moci. Naopak pokud se oběť nechce zúčastnit vyjednávacího procesu s pachatelem, tj. proces vyjednávání o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu, nemůže být nucena. Státní orgány by se měly v restorativní justici angažovat pouze tehdy, pokud spolupráce mezi pachatelem a obětí nevede k cíli, poté se tedy přistoupí ke klasickému projednání trestného činu, a to v trestním řízení. (Karabec, 2003)

Aby bylo možno aplikovat výše uvedené principy, musí být zprostředkován kontakt mezi pachatelem a obětí, při kterém se hledají různá řešení situace, která nastala poté, co pachatel spáchal trestný čin. Tento postup bývá označován jako mediace. Mediace je považována za jeden z nejvhodnějších postupů v restorativní justici, neboť je zde uplatňován přímý kontakt mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí. Mediace probíhá v bezpečném prostředí pod vedením odborného pracovníka, tedy mediátora, a umožňuje diskusi o spáchaném trestném činu a jeho důsledcích. Mediace je tedy neformální, strukturovaný proces řešení konfliktu, který napomáhá stranám dojít k nějakému závěru, k vytvoření společné cesty. Cílem mediace je zformulování jasné a srozumitelné dohody, kterou navrhly a sepsaly obě strany. V průběhu mediace má oběť možnost sdělit pachateli, jaké následky mělo jeho jednání, nejedná se ovšem jen o následky materiální, ale především oběť sděluje pachateli její emociální stránku, tedy jaké dopady na ni trestný čin měl, a jak obtížné je a bude se s těmito vyrovnat. Nemělo by se však jednat pouze o jednostranný monolog, kde oběť bude pachateli vyčítat, ale mediátor by měl dát prostor i pachateli, aby se vyjádřil k tomu, co udělal. Tedy aby mohl sdělit, co ho k jednání vedlo, jaké k tomu měl důvody apod. (Matoušek, 2003)

Instituce restorativní justice

Sociální práce, jejíž charakterem je osoba, která je subjektem trestního řízení, je vykonávána jednotlivými orgány a institucemi napříč celou sociální sítí. Jedná se o Probační a mediační službu, sociální kurátory pro mládež a dospělé a o sociální pracovníky ve vězení, kdy tyto budou dále popsány v následující kapitole.

Za posledních dvacet let se principy restorativní justice velmi rozšířily, za čímž stojí zřízení PMS, které aplikuje právě mediaci mezi pachatelem trestného činu a obětí. Pachatel se tedy sám, po většinu času dobrovolně a aktivně, zapojuje do náhrady a nápravy škody, kterou svým jednáním způsobil poškozenému. Myslím si, že pokud pachatel svého činu lituje a chce se aktivně zapojit do nápravy tohoto činu, je restorativní justice naprosto skvělým způsobem, neboť v případě represivní justice je vše striktně dáno. Oba zúčastnění nemají možnost ani dohodnout na tom, jak by náhrada a náprava škody mohla nebo měla probíhat.

2 Sociální práce v jednotlivých fázích trestního řízení

V této kapitole budou rozebrány jednotlivé fáze trestního řízení a uplatnění sociální práce vůči nim. Bude charakterizováno trestní řízení v přípravné fázi, trestní řízení ve fázi před soudem a v poslední řadě ve fázi vykonávacího řízení.

2.1 Přípravná fáze trestního řízení

Přípravným řízením se rozumí úsek od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání. Účelem přípravného řízení je obstarání podkladů pro podání obžaloby, a tím i pro rozhodnutí soudu, anebo pro upuštění od dalšího trestního stíhání. Přípravné řízení je v zásadě neveřejné, neboť zveřejnění jakýchkoli předběžných informací by mohlo vést ke zmaření vyšetřování. Přípravné řízení se dle právní úpravy rozděluje do dvou časových úseků. Prvním je postup před zahájením trestního stíhání a druhým je vyšetřování. (Krupka, 2005)

2.1.1 Postup před zahájením trestního stíhání

Jedná se o časový úsek, který zahrnuje objasnění a prověření skutečností, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin. O zahájení úkonu trestního řízení k objasnění a prověření skutečností musí být policejním orgánem sepsán záznam úkonu trestního řízení, ve kterém jsou uvedeny skutkové okolnosti a způsob, jakým se policejní orgán o těchto okolnostech dozvěděl. Před sepsáním tohoto protokolu však musí být oznamovatel poučen o odpovědnosti za uvedení vědomě nepravdivých údajů. Opis záznamu je neprodleně do 48 hodin zaslán policejním orgánem místně a věcně příslušnému státnímu zástupci, který podá podnět pro zahájení trestního stíhání. Před zahájením trestního stíhání se podává vysvětlení na PČR, kdy každý má právo na pomoc od advokáta. Pokud se jedná o podání vysvětlení osoby mladší 15 let, je třeba vyrozumět o tomto jeho zákonné zástupce. Policejní orgán je oprávněn vyzvat osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení. V této výzvě k dostavení se musí policejní orgán uvést kromě místa a času podání vysvětlení také jeho předmět a zda má osoba přinést nějaké písemnosti nebo jiné věci. Pokud prověření věci prokáže, že nejsou důvodné předpoklady pro zahájení trestního stíhání, a toto se nezahájí, je státní zástupce či policejní orgán povinen tuto předat jinému orgánu k prověření nebo se věc odloží. (Krupka, 2005)

2.1.2 Vyšetřování

Vyšetřováním se rozumí úsek od zahájení trestního stíhání do podání žaloby, postoupení věci jinému orgánu, nebo zastavení trestního stíhání. V této fázi policejní orgán shromažďuje důkazy potřebné k posouzení případu, včetně osoby pachatele a následků trestného činu. Vyšetřování zpravidla provádí samotný policejní orgán, který na základě výsledků vyšetřování podá podnět státnímu zástupci, a ten rozhodne, zda bude možné postavit obviněného před soud, nebo bude nutné trvale či přechodně zrušit trestní stíhání. (Krupka, 2005)

2.1.3 Sociální práce v přípravné fázi

Sociální práce je v této fázi limitována tím, že není jednoznačně určená osoba, které by se měla sociální práce věnovat. Všechny osoby v této fázi, ať se jedná o osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, svědky či poškozené, v této fázi podávají pouze tzv. vysvětlení. V této fázi je nutné určit, zda byl trestný čin opravdu spáchán a zajistit důkazy. Přípravná fáze trestního řízení je tedy rozdělena na dva bloky, prvním je fáze do zahájení trestního stíhání a druhým je fáze po zahájení trestního stíhání. V prvním bloku, kdy se jedná o fázi do zahájení trestního stíhání je sociální práce uplatňována především u osob mladších 18 let. Pro orgány činné v trestním řízení zde vzniká povinnost spolupracovat s OSPOD, tedy se sociálním kurátorem pro mládež. Sociální kurátor v této fázi především zjišťuje, jaké má osoba podezřelá ze spáchání trestného činu rodinné poměry, zda plní školní docházku, jaký je její zdravotní stav. Pokud OSPOD zjistí nějaké nedostatky, může již této fázi může podat žádost na zahájení opatrovnického řízení. Hlavním cílem sociální práce v této fázi je zjistit, jaké byly důvody a motivy pro spáchání trestné činnosti. V druhém bloku vstupuje sociální práce do přípravné fáze především formou Probační a mediační služby. V rámci přípravného řízení PMS:

- Zajišťuje mediaci mezi poškozeným a obviněným za účelem řešení následků vzniklých ze spáchání trestného činu
- Nabízí další činnosti, které směřují k urovnání konfliktu
- Vytváří podklady pro uplatnění některého z alternativních trestů
- Zajišťuje dohled v případě, že je vazba nahrazena dohledem

Již od počátku přípravného řízení se PMS snaží navázat kontakt s oběma stranami a zahájit mediaci. Úředník nejprve provádí individuální konzultace s obviněným a poté

s poškozeným. Pokud obě strany dají souhlas může začít mediace. Ta probíhá buďto formou osobního setkání, anebo zprostředkovaně, a to přes třetí osobu, tedy mediátora. Aby se mediace mohla uskutečnit v přípravném řízení, musí probační úředník vyrozumět příslušného státního zástupce, který má dozor nad probíhajícím vyšetřováním. Státní zástupce může mediaci zamítnout, pokud by měla negativní vliv na probíhající vyšetřování. Pokud není možné v nějakých případech vést mediaci, pracovník hledá náhradní řešení. Tím se jeví alternativní tresty. Ovšem i v přípravném řízení platí zásada presumpce nevinu obviněného, tedy probační úředník musí mít souhlas obviněného pro podání podkladů státnímu zástupci, či soudu pro zahájení vyjednávání o alternativním trestu. Podmínkou pro efektivní činnost PMS v rámci přípravného řízení je fungující součinnost PMS a orgánů činných v trestním řízení, zejména tedy se státním zástupcem, který má dozor nad probíhajícím vyšetřováním, soudem a v neposlední řadě i s policejním orgánem. (Matoušek, a další, 2010)

Sociální práce se v přípravné fázi využije jen zřídka, neboť se zde spíše uplatňuje policejní orgán či státní zástupce, vyšetřující, zda byl trestný čin vůbec spáchán a shromažďují se potřebné důkazy. Pokud se jedná o osobu podezřelou mladší 15 let, uplatňuje se v rámci sociální práce nejprve OSPOD, poté PMS, která aktivně spolupracuje jak s obviněným, tak s poškozeným od zahájení trestního stíhání. Osobně nepovažuji přítomnost sociální práce v této fázi za tolik potřebnou, neboť se zde uplatňují jiné orgány státní moci, které jsou více potřebné a důležité.

2.2 Fáze trestního řízení před soudem

Pokud byla státním zástupcem podána obžaloba, soud jí dle §187 zák. č. 141/1961, Sb., trestního řádu přezkoumá a bude vyvíjet veškerou iniciativu k tomu, aby řízení směřovalo k vydání rozhodnutí. Soud musí zjistit, zda obžaloba je jak po formální, tak obsahové stránce korektní. Pokud zjistí nějakou nesrovnalost, věc buďto vrátí státnímu zástupci, věc postoupí, zastaví trestní stíhání nebo ho pouze podmíněně zastaví, schválí narovnání nebo přeruší trestní stíhání obžalovaného. Pokud soud nezjistí žádnou nesrovnalost, začíná příprava na hlavní líčení. Hlavním předpokladem pro zahájení je řádná příprava. Obžaloba, která posouvá případ do dalšího procesního stádia, musí být obžalovanému i jeho obhájci doručena do vlastních rukou. Soud v předvolání k hlavnímu líčení vyzývá obžalovaného, ale i osoby, jimž byl opis obžaloby doručen, aby učinily návrh důkazních

prostředků. Pro nařízení hlavního líčení musí být poskytnuta, jak obhájci, tak státnímu zástupci doba na přípravu, která činí minimálně 5 dní. (Cibulka, a další, 2005)

2.2.1 Průběh hlavního líčení

Hlavní líčení je zásadně veřejné. Vyloučení veřejnosti je možné pouze, pokud jsou projednávány utajované skutečnosti, pokud by byla narušena mravnost nebo nerušený průběh jednání anebo bezpečnost a důležité zájmy svědků. Ovšem vyhlášení rozsudku je vždy veřejné. Poté, co byl správně realizován zasedací pořádek, přednáší státní zástupce obžalobu a následně předseda senátu vyzve poškozeného k uplatnění nároku na náhradu škody. Předseda senátu dále dá možnost obžalovanému vyjádřit se k obžalobě. Následuje dokazování, které je důležité jak v přípravně fázi, tak při hlavním líčení, kdy základním důkazním prostředkem je výslech obžalovaného, popřípadě svědků. V celém trestním řízení se především dokazuje, zda spáchaný skutek je trestným činem, zda byl skutek spáchán obžalovaným a zda byl spáchaný trestný čin společensky nebezpečný. Dále se zjišťují podstatné okolnosti týkající se osoby obžalovaného, jaké byly okolnosti, které vedly ke spáchání trestného činu a způsob jakým bude stanovena výše škody. Pokud jsou ku případu stanoveni svědci, jejich výslech může probíhat bez přítomnosti obžalovaného, aby svědkova výpověď nebyla ovlivněna, obžalovaný se pak po návratu do soudní síně s výpovědí musí seznámit. Po provedeném dokazování předseda senátu musí prohlásit dokazování za skončené a na řadě jsou přednesy závěrečných řečí. Začíná státní zástupce, poté poškozený a naposledy až obhájce a obžalovaný. Závěrečným krokem je porada mezi senátem, které jsou přítomni pouze soudci a zapisovatelka, kde se rozhodne, zda jsou důkazy dostatečné a poté se vyhlásí rozsudek. Proti rozsudku se však můžou obě strany odvolat a následuje opravné řízení. (Cibulka, a další, 2005)

2.2.2 Sociální práce v řízení před soudem

Tato fáze trestního řízení se spíše týká vyloženě trestního práva, ale i zde je v některých případech uplatněna sociální práce. Může být aplikována formou podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnáním či odstoupením od trestního stíhání obviněného. Všechny tyto jsou typické pro restorativní justici, kdy se následně jedná o náhradu škody. Může být tedy soudem uložena povinnost probačního dohledu, či plnění OPP, kdy ke všemu bude obviněný, tedy klient sociální práce, povinen zaplatit náhradu škody poškozenému. Sociální práce se v této fázi ovšem především orientuje na osobu obviněného, pokud se

jedná o mladistvého. Pokud orgán činný v trestním řízení zjistí, že se jedná o osobu nezletilou, tedy mladistvou, která spáchala trestný čin, musí bezprostředně oznámit tyto skutečnosti na příslušný Orgán sociálně právní ochrany dítěte, probační a mediační službu a příslušnému sociálnímu kurátoru pro mládež. Pro další postup v řízení musí mít orgán činný v tomto řízení komplexní přehled o osobní, rodinné a sociální situaci obviněného, jakožto i o aktuální životní situaci mladistvého. Zde slouží soudu zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, kterou vypracovává OSPOD či PMS. (Cibulka, a další, 2005)

Sociální kurátor pro mládež v této fázi řízení vystupuje zároveň jako obhájce mladistvého. Dohlíží především na zákonnost celého řízení a konečné rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Sociální kurátor musí především z pohledu sociálního pracovníka jednat v nejlepším zájmu dítěte. Sociální kurátor může již během řízení spolupracovat s PMS, kdy se bude jednat především o využití restorativních technik. Pokud by se mladistvý rozhodl využít nabídky spolupracovat s PMS, musí si PMS vyžádat pověření příslušného orgánu činného v trestním řízení, tedy buďto státního zástupce či soudu pro mládež. Jakákoliv spolupráce mladistvého s PMS je však založena na dobrovolnosti, stejně jako samotná restorativní justice. Mladistvý tedy může svůj souhlas se spoluprací kdykoliv zrušit. PMS i sociální kurátor musí jednat koordinovaně. Především vyhodnocují situaci dítěte a rodiny. Restorativní techniky, které se v průběhu trestního řízení využívají, jsou mediace, konference – především rodinné a kruhy, kde se nejedná pouze o rodinnou konferenci, ale mohou se jí účastnit i další osoby činné v trestním řízení. Sociální práce poté přechází i do další fáze trestního řízení, a to do vykonávací fáze trestního řízení. Pokud byl vynesena rozsudek a obviněný byl uznán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody, přechází sociální práce na sociálního pracovníka ve vězení. Pokud bylo trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno nebo se od něj odstoupilo, či bylo nařízeno narovnání, přechází zde sociální práce jak na sociálního kurátora, tak na probačního úředníka. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016)

Nejdůležitější fází trestního řízení je fáze před soudem. V této fázi se jedná o tom, zda byl spáchaný skutek trestným činem a zda byla tímto skutkem nějakým způsobem ohrožena společnost. Bude se zde rozhodovat o výši náhrady škody a o trestu pro

pachatele trestného činu. Sociální práce je v této fázi využita pouze v případě, že bude uložen jeden z alternativních trestů, především pouze náhrada škody a uložení podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem, kde se v tomto případě uplatňuje práce PMS. Sociální kurátor v této fázi vystupuje především jako obhájce mladistvého a poté, pokud byl uložen trest odnětí svobody, přechází práce na sociálního pracovníka ve vězení. Sociální práce je zde důležitá již v tento moment, ovšem myslím, že větší uplatnění by měla, pokud by se do budoucna více uplatňovala restorativní justice před represivní. Jak již bylo zmíněno výše, mělo by to hlavně velký dopad na ulehčení ekonomiky státu.

2.3 Sociální práce ve vykonávací fázi

Vykonávací řízení je posledním stádiem trestního řízení a zároveň zde nejvíce dochází k uplatnění sociální práce. Předchozí fáze trestního řízení končila vydáním rozsudku, ale pouhým vydáním rozsudku ještě není řízení ukončeno, tedy není naplněno zákonnosti. Je potřeba, aby vydané rozhodnutí bylo osobami, jichž se týká, vykonáno. Existují dvě zákonné podmínky pro výkon trestu či ochranných opatření. První z nich je pravomocné rozhodnutí soudu a druhá, že rozhodnutí musí být vykonatelné. Pokud jsou tyto splněny musí se rozhodnutí hned vykonat. (Krupka, 2005)

Restorativní justice představuje hlavně aktivizaci schopností odsouzeného a možnost odklonu od nutnosti uložení trestu odnětí svobody. V rámci vykonávacího řízení můžeme sociální práci rozdělit na dvě části. První z nich představuje uložení alternativního trestu, upuštění od potrestání s dohledem PMS a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem PMS. U všech výše uvedených je společným ukazatelem, že odsouzený nenastupuje do VTOS. Pokud soud uloží odsouzenému jeden z možných alternativních trestů, má za to, že je u něj možnost nápravy pouze za pomoci působení výchovných prostředků. Nejčastěji ukládané tresty, kdy u nich působí přímý výkon sociální práce, tedy kdy PMS spolupracuje se sociálním kurátorem, jsou dohled PMS a uložení OPP. U těchto ovšem při neplnění může být trest přeměněn do VTOS. (Zehrt, 2003)

Druhá část výkonu sociální práce v rámci vykonávacího řízení představuje přímý výkon trestu. Patří sem především parolní dohled a následná práce s odsouzeným při podmíněném propuštění VTOS s dohledem. Sociální práce je zde především vykonávána sociálním pracovníkem ve vězení. Ovšem je nutná spolupráce dalších subjektů, jako je PMS a sociální kurátor. PMS zde vykonává sociální práci po propuštění, ale i v rámci

VTOS, kdy je na pozvání sociálního pracovníka požádán o spolupráci s odsouzeným. Jedná s ním a vytváří plán spolupráce, na jehož základě poté může být podána žádost o podmíněné propuštění z VTOS. Sociální kurátor spolupracuje se sociálním pracovníkem po celou dobu, kdy i v rámci zacházení s odsouzenými realizuje různé projekty a sezení ve věznici. Více o výkonu sociální práce bude uvedeno v kapitole níže. (Matoušek, a další, 2010)

Výše jsem zmiňovala, že hlavním předpokladem sociální práce ve vykonávací fázi je uložení alternativního trestu. Dle mého názoru by toto zapříčinilo velkou finanční úlevu ekonomice ČR, kdy za jednu osobu ve VTOS se za jeden den zaplatí cca 1.500, - Kč. Tedy pokud se třeba do VTOS pošle osoba, která neplatila výživné, tak ani zde ho platit nebude, čímž bude narůstat jak dluh na výživném, tak dluh vůči státu za pobyt ve věznici. Tedy nejen, že by uložení alternativního trestu ulevilo ekonomice státu, ale mělo by to na odsouzeného i výchovné účely, neboť spolupráce je zde převážně dobrovolná a on se musí sám aktivně zapojovat do nápravy škody, kterou způsobil, a za kterou ho i soud uznal vinným.

3 Role sociálního pracovníka v trestní justici

V této kapitole budou popsána jednotlivá odvětví práce sociálního pracovníka v trestní justici. Bude zde popsána Probační a mediační služba, její činnosti a zásady, dále bude vymezena práce sociálního pracovníka ve vězeňské službě a v poslední řadě bude vymezen sociální kurátor pro mládež a dospělé a jeho práce.

3.1 Probační a mediační služba

Dle zákona č. 257/2000 Sb., ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě, se probací „...rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů...“ Lze tedy říct, že probace je realizována v rámci kontroly, pomoci a poradenství. Probační a mediační služba (dále jen PMS) je nejvíce využívána v rámci restorativní justice. Je zakotvena v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Probační a mediační služba je sociální služba působící v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR a je organizační složkou státu a zároveň i jeho účetní jednotkou. Hlavním cílem PMS je snaha naplňování trestní spravedlnosti a provádění probace a mediace v rámci trestního řízení. Lze rozlišovat dva typy mediace, a to v prvním případě **mediaci v obecném slova smyslu**, kdy se tímto rozumí alternativní metoda řešení konfliktů, kdy osoba, která mediaci vykonává, tedy mediátor je nestranný, neutrální, nezávislý a vyvážený k oběma stranám konfliktu a pomáhá jim nalézt společné a přijatelné řešení dané situace. V druhém případě se jedná o **mediaci v trestním řízení**, kdy se jedná o mimosoudní zprostředkování za účelem řešení konfliktu mezi pachatelem a obětí a následné urovnání konfliktu. Mediace může být v tomto smyslu provedena pouze za výslovného souhlasu oběti. (Matoušek, a další, 2010).

V čele PMS stojí ředitel, který je jmenovaný a odvolávaný ministrem spravedlnosti. PMS se dále člení na ředitelství a 74 středisek po celé ČR. Za řádný chod středisek v daném regionu odpovídá regionální vedoucí, kterého jmenuje ministr spravedlnosti. Za chod jednotlivých středisek poté odpovídá vedoucí střediska, kterého jmenuje ministr

spravedlnosti na návrh ředitele. Střediska PMS působí v sídlech okresních soudů nebo na jejich roveň postavených městských či obvodních soudů, mohou působit také v sídle státního zastupitelství, kde vykonávají práci ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům PČR. Odborné probační a mediační činnosti poté vykonávají probační úředníci a probační asistenti, kteří se řídí dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách. Odborní zaměstnanci poté působí v pěti agendách, a to mediační činnosti, probační činnosti, obecně prospěšných pracích (jinak tedy OPP), podmíněného propuštění s dohledem (PPD), včetně domácího vězení (DV) a poslední agendou jsou mladiství, v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. (Štern, a další, 2010)

Sociální práce v Probační a mediační službě je především uplatňována v rámci využití individuálních metod práce s klientem, tedy s obviněným a s poškozeným. V rámci mediace, zde sociální pracovník vystupuje i jako zprostředkovatel setkání dvou stran. Úředníci PMS působí zároveň jako koordinátoři práce s klientem a koordinují vstup dalších stran, subjektů na možnosti řešení případu. Sociální práce je tedy obsažena v činnostech PMS, tedy v přípravném řízení a řízení před soudem, které budou rozebrány v další kapitole, probací, obecně prospěšnými pracemi, domácím vězením a parolí. (Matoušek, a další, 2010)

3.1.1 Probace

PMS má v rámci probace zajistit efektivní výkon alternativních trestů a opatření, která jsou spojená s dohledem. Probace tedy zahrnuje vytvoření probačního programu v rámci dohledu, zpracování zpráv o průběhu dohledu a rovněž spolupráci PMS s dalšími poskytovateli resocializačních programů. Probace tedy je pravidelný osobní kontakt úředníka s obviněným nebo odsouzeným. Při tomto výkonu práce jsou používány jak prvky pomoci, tak kontroly. Při prvním kontaktu je vytvořen plán dohledu, tedy jsou stanoveny cíle a kroky probačního plánu. Probační úředník je povinen vypracovávat pravidelně zprávy o průběhu dohledu. Ve zprávě jsou uvedeny základní informace o klientovi, o jeho životní situaci, možná rizika navrácení k trestné činnosti a zhodnocení pracovníka. Dohled lze uložit maximálně na dobu pěti let. Dohled může být uložen v rámci rozhodnutí o podmíněném trestu, podmíněném upuštění od trestu, podmíněném propuštění z VTOS nebo jako součást rozhodnutí o náhradě vazby. Od roku 2004 může být dohled uložen i mladistvému jako jedno z výchovných opatření. PMS spolupracuje

s nestátními organizacemi, které poskytují sociálně terapeutické programy, programy na léčbu závislostí, doléčovací centra, programy charitativní podpory a pomoci, poradenské programy apod. (Matoušek, a další, 2010)

3.1.2 Mediace

Mediace je neformální, strukturovaný proces řešení konfliktů, při kterém je mediátor nestrannou, nezávislou a nezaujatou osobou a napomáhá stranám k vyřešení jejich konfliktu. Cílem a výsledkem mediace je jasně formulovaná, srozumitelná a lehce dosažitelná písemná dohoda, na které se shodly obě strany. Mediátor je povinen zachovávat mlčenlivost o všem, co se během přípravy na mediaci i během samotné mediace dozvěděl. Hlavní oblastí mediace v trestní justici jsou méně závažné trestné činy. Trestný čin je chápán jako sociální událost, kdy podstatou restorativní justice není jen to, že se jedná o vychýlení z normálního způsobu života, ale jedná se také o narušení vazeb mezi pachatelem a obětí a vztahy ve společnosti. Sociální pracovník v trestní justici tedy přispívá k efektivnímu řešení konfliktů, zefektivnění řízení, prevenci páchaní další trestné činnosti, úspěšné resocializaci pachatele a satisfakci poškozených. Při řešení sporu se lidé pokoušejí něco získat, ale musíme se zaměřit i na fakt, jaký vztah mají k tomu, s kým daný spor řeší, zda chtějí v budoucnu s danou osobou jednat, spolupracovat, žít vedle něho apod. Pokud budeme brát v potaz oba aspekty, rozeznáváme tak pět různých stylů řešení konfliktů. První styl řešení konfliktů je tedy **přízpůsobení se**, kdy se jedná o to, že ve většině případů se ten slabší z dvojice vzdá, přizpůsobí se, nebojuje za to, co by chtěl a zříká se všeho ve prospěch druhého. Jako druhý styl bude uveden styl **prosazení se**, kdy jeden z dvojice klade důraz na prosazení jeho vlastního názoru, cíle a nebere ohledy na druhého, s kterým se případ řeší. Třetím stylem je **únik**, kdy o věci nediskutujeme, neřešíme ji a odkládáme její řešení. Předposledním stylem řešení konfliktů je **kompromis**, kdy obě strany sporu něco získají a do jisté míry si zachovají mezi sebou i dobré vztahy. Posledním stylem je **dohodnutí se neboli konsenzus**, který je nejlepší, ale zároveň nejnáročnější. Je založen na naplnění zájmů, cílů a potřeb obou účastníků. Tento styl řeší jak současnou situaci, tak budoucnost, aby strany sporu spolu mohly fungovat i v budoucnu. (Holá, 2003)

3.1.3 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací je alternativní náhrada trestu umožňující pachateli méně závažné trestné činnosti odčinit své trestné jednání vlastní aktivitou, tedy prací vedoucí k prospěšným účelům. Soud může udělit OPP ve výměře od 50 hodin do 300 hodin za rok. Odsouzený má povinnost tyto vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Pokud odsouzený vede řádný život, plní povinnosti uvedené soudem, může se po vykonání OPP začlenit zpět do vedení řádného života, aniž by měl záznam v TR. Pokud ovšem odsouzený ničeho neplní, je trest OPP přeměněn na trest odnětí svobody, kdy každá započatá hodina znamená jeden den ve vězení. Trest OPP je jedinečný ve své podstatě v tom, že nabízí odsouzenému možnost, jak dlouho bude jeho trest probíhat, tedy je na odsouzeném, jak dlouho bude trest vykonávat. Pro pachatele je zde několik výhod – nebude mít stigma z toho, že bude mít záznam v trestním rejstříku, neprijde o práci, kontakt s rodinou, nebude mít problém navrátit se do občanského života, neboť nebude poznamenaný trestní minulostí a trest si sám odpracuje. Role sociálního pracovníka neboli probačního úředníka je v tomto velice propojená jak se soudem, poskytovatelem služeb, tak s pachatelem i obětí trestného činu. Pomáhá klientovi vybrat vhodné místo pro výkon OPP, radí mu, jak a kdy je vykonávat. Motivuje odsouzeného k výkonu OPP a k náhradě škody poškozenému a vykonává dohled nad odsouzeným, zda trest plní a podává o tom soudu zprávy. (Štern, a další, 2010)

3.1.4 Domácí vězení

Trestem domácího vězení se rozumí alternativní náhrada trestu odnětí svobody. Ukládá se především pachatelům, kteří nesplňují podmínky pro mírnější trest odnětí svobody a není nutno jim zároveň uložit trest odnětí svobody. Odsouzený k trestu domácího vězení není nijak omezen v práci ani v čerpání zdravotní péče. Trest domácího vězení spočívá v tom, že odsouzený je povinen zdržovat se v nahlášeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a o pracovních dnech je povinen zdržovat se zde, v době od 20:00 do 05:00 hod. Soud může s přihlédnutím k poměrům odsouzeného stanovit odlišnou dobu povinnosti zdržovat se v uvedeném obydlí. Trest se ukládá pachatelům, kteří dovršili věk 15 let, a může být uložen až na dva roky. Pachatel musí sepsat písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v uvedeném obydlí a že bude vést řádný život, a pokud vznikla nějaká škoda spáchaným trestným činem, pokusí se ji vlastními silami nahradit. Probační úředník má povinnost provést namátkové

kontroly u odsouzeného, zda se zdržuje v uvedeném čase na uvedené adrese. Pokud by odsouzený k trestu domácího vězení porušoval podmínky tohoto alternativního trestu, může mu být trest přeměněn na trest odnětí svobody. Obdobu trestu ve formě domácího vězení může uložit soud až na jeden rok osobě, kdy se rozhoduje o jejím podmíněném propuštění z VTOS za přečin ještě předtím, než vykonal polovinu trestu odnětí svobody. (Štern, a další, 2010)

3.1.5 Parole

Parolí se v dnešní justici rozumí propuštění pachatele na svobodu pod podmínkou, že se po určenou dobu podrobí stanoveným podmínkám. V ČR se pracovník PMS uplatňuje ve dvou případech při podmíněném propuštění z VTOS. První případ je, že s pachatelem je spolupracováno, ještě když je pachatel ve VTOS. Tato spolupráce je čistě dobrovolná a na základě toho rozhoduje pracovník, zda je pachatel připraven navrátit se zpět do běžného života. Poté vypracovává zprávu, na jejímž základě soud rozhoduje o tom, zda bude pachatel propuštěn na svobodu. V druhém případě je již pachatel propuštěn na svobodu a byl mu soudem uložen dohled probačního úředníka. Ten dohlíží na to, zda pachatel vede řádný život a pomáhá mu s řešením problémů, ať se jedná o problémy rodinné, zdravotní, pracovní, vzdělávací. Dále dohlíží na to, zda pachatel dodržuje podmínky, které mu byly stanoveny soudem, tj. zákaz pití alkoholu a zneužívání drog, zákaz kontaktu s vymezenými osobami, povinnost najít si práci. Po celou dobu musí být pachatel v kontaktu s probačním úředníkem. Probační úředník po nějaké době píše průběžné zprávy na soud, o tom, jak jsou plněny povinnosti, zda probíhá pravidelný kontakt mezi pracovníkem a klientem. Pokud tyto nejsou naplněny může být propuštění pachatele na svobodu přeměněno zpět na trest odnětí svobody. (Štern, a další, 2010)

Je možné říci, že pracovník Probační a mediační služby zastává největší roli v rámci uplatnění sociální práce v restorativní justici. Pracovník probační a mediační služby provádí výkon sociální práce skrze probaci, mediaci, obecně prospěšné práce, paroli a dále vykonává probační dohled nad odsouzeným. Ovšem dle mého názoru je jistým způsobem na PMS kladeno více práce ze stran spolupracujících subjektů, než by mělo. PMS má jistým způsobem pravomoci vstupovat do trestního řízení, kdy vystupuje jako orgán činný v trestním řízení, má jedinečná zákonná opatření, jako je možnost vstupu do obydlií subjektů spolupracujících s PMS a podává pravidelné i mimořádné zprávy na soud

či státním zástupcům o chování klientů PMS. Některé z těchto vyjmenovaných činností by mohl vykonávat jiný orgán státní moci nebo by to mohl být impuls pro další rozvoj sociální práce v PMS.

3.2 Sociální pracovník ve vězení

Činnost sociálního pracovníka ve vězení je zakotvena v zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální pracovník ve vězení zajišťuje široké spektrum sociální a sociálně-právní pomoci a poradenství osobám ve VTOS. Sociální pracovník ve vězení musí oplývat znalostmi nejen metod sociální práce, ale musí se orientovat také v celé řadě dalších disciplín, jako je právo, pedagogika, sociologie, medicína a ekonomie. Prostředí věznice je velmi náročné na psychiku člověka, proto jsou kladeny zvýšené požadavky v oblasti psychologie, krizové intervence a mediace. Hlavním požadavkem na sociálního pracovníka ve vězení je schopnost empatie, akceptování klienta, takového, jaký je a nesoudit ho, mít individuální přístup ke klientovi a schopnost poskytnout danou službu. Sociální práce by měla být chápána jako multidisciplinární činnost, která směřuje k odstranění negativních jevů. Sociální práce má ve vězení jednoznačně nezastupitelné místo, protože nepracuje pouze s jednou cílovou skupinou. Lze tedy jednoznačně vyvodit, že sociální práce jako taková je klíčová disciplína v nápravě pachatelů trestné činnosti. Základním bodem pro výkon sociální práce je, že je dobrovolná. Sociální práce ve vězení se odlišuje tím, že jde o sociální práci především s tzv. „nedobrovolnými klienty“, jež se nechtějí zapojovat do socioterapeutického procesu. Spolupráce je tedy založena na zplnomocnění pro práci a na legitimitě sociální intervence. Legitimita je vyjádřena buď na přímou žádost vězně o pomoc nebo na základě rozhodnutí třetí strany. Otázkou pak ovšem zůstává, jestli klient bude mít motivaci na spolupráci se sociálním pracovníkem, tj. sociálním kurátorem či probačním úředníkem i po propuštění z VTOS, zda bude na sobě chtít nadále pracovat, protože to bude chtít dělat pro sebe. (Věznice Nové Sedlo, Věznická služba, 2018)

Náplní práce sociálního pracovníka ve vězení je poskytování sociálního poradenství u klientů v krizových situacích a poskytování krizové intervence a sociální rehabilitace. Pokud ve věznici není přítomen psycholog, vypracovává při přijímání odsouzeného do věznice zprávu ohledně toho, jaké má odsouzený sklony ke spáchání sebevraždy a musí těmto předcházet. Sociální pracovník se podílí na tvorbě plánu vedoucího k řešení

nepříznivé situace klienta a k plynulému přechodu do řádného občanského života. Dále poskytuje výchovnou a poradenskou činnost, tj. především sociálně právní poradenství, dluhové a rodinné poradenství, poradenství pro uživatele návykových látek a pro výběr zaměstnání. Spolupracuje s Probační a mediační službou a s orgány sociálního zabezpečení. Podílí se na vytváření programu zacházení s odsouzenými a navazuje kontakt s blízkými osobami odsouzených a podílí se na řešení sociálních či rodinných problémů. Dále pomáhá odsouzeným s výběrem k zařazení do práce, k dalšímu vzdělání a rekvalifikačním kurzům. Sociální pracovník podává návrh na sociální výpomoc po propuštění z výkonu trestu a pomáhá klientovi obstarat doklad totožnosti a průkaz pojištěnce. Sociální pracovník se také podílí na návrhu k rozhodování o přerušení trestu, volného pohybu mezi věznicí a také na tom, zda budou odsouzenému poskytnuty návštěvy bez sluchové a zrakové kontroly. Pokud se jedná o odsouzeného, který je mladistvý, vyžaduje opis zprávy z OSPOD a v součinnosti se speciálním pedagogem žádá zákonné zástupce odsouzeného o vyjádření k přípravě na budoucí povolání. Sociální pracovník se rovněž účastní porad s ředitelem věznice, podílí se na rozhodování o zařazení vězně do seznamu možných objektů násilí či napadení a pomáhá vytipovat psychicky labilní odsouzené a navrhuje jim odpovídající péči. (Hanzelová, 2018)

Dle mého názoru je výkon sociální práce ve vězení jednou z těch nejnáročnějších, a to z důvodu, že je kladen důraz především na psychiku sociálního pracovníka. Sociální pracovník by měl být empatický, neměl by své klienty soudit, měl by být schopen jim pomoci, i když ví, jaké trestné činy spáchali. Je to velice náročné, neboť ne každý toto zvládne, a proto je také ve věznicích nedostatek sociálních pracovníků.

3.3 Sociální kurátor pro dospělé

Sociální kurátor je odborný pracovník státní sociální pomoci, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou pomoc při překonávání obtížných životních situací. Pomoc je poskytována především občanům propuštěným z VTOS, občanům, proti kterým je vedeno trestní řízení, nebo občanům, kterým byl trest odnětí svobody podmíněně odložen. Dále je pomoc poskytována občanům, kteří po dosažení zletilosti byli propuštěni z ústavní a ochranné péče. Sociální kurátor také poskytuje pomoc občanům, kteří vedou zahálčivý a nedůstojný způsob života, a osobám, jež jsou závislé na alkoholu a jiných omamných látkách. (Matoušek, 2003)

Náplň práce sociálního kurátora je vymezena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální kurátor především svým klientům napomáhá zformulovat cíle spolupráce a poskytuje potřebné informace k překonání jejich nepříznivé životní situace. Na požádání klienta jim poskytuje asistenci při různých jednáních, ať už se jedná o vyřízení nových dokladů nebo jednání v zájmu klienta spojené především se zajištěním ubytování, zaměstnání či zdravotního a materiálního zabezpečení. Sociální kurátor provádí depistáže v rámci hledání nových klientů a dále navštěvuje věznice, školská zařízení, která zajišťují ústavní a ochrannou výchovu, léčebny, noclehárny a další zařízení poskytující sociální služby. Sociální kurátor si vede podrobnou spisovou dokumentaci o klientovi a vypracovává s ním individuální plán pomoci. Jednou z nejdůležitějších činností sociálního kurátora je také možnost rozhodovat o přiznání dávky MOP, kterou z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením, eviduje a vyplácí. Sociální kurátor při přímé práci s klientem působí v oblasti přenesené působnosti, tedy ve výkonu státní správy, na obecních úřadech s rozšířenou působností. (Gojová, a další, 2007)

3.3.1 Sociální poradenství

Sociální kurátor v rámci odborného sociálního poradenství poskytuje klientům potřebné informace k řešení jejich nepříznivé sociální situace, a to dle vyhlášky č. 505/2006. Klientům jsou poskytovány informace k řešení jejich nepříznivé situace, je jim nabídnuta škála možností na výběr sociálních služeb dle jejich potřeb a formy pomoci. Klientům jsou dále poskytovány informace o jejich základních právech a povinnostech, a také o tom, jak mohou zapojit svou rodinu či své blízké do řešení jejich nepříznivé situace. Sociální kurátor dále pomáhá klientovi zprostředkovat kontakt se společenským prostředím, poskytuje sociálně terapeutické činnosti v oblasti práva, psychologie a vzdělávání a pomáhá klientovi při obstarávání osobních záležitostí. (Gojová, a další, 2007)

3.3.2 Kontinuální sociální práce

Sociální kurátor využívá metody kontinuální sociální práce. Kontinuální sociální práce je využívána především u osob ve VTOS nebo u osob propuštěných z VTOS. Tyto osoby tvoří značnou část klientů sociálního kurátora. Kontinuální sociální práce zahrnuje spolupráci s klientem ve všech fázích trestního řízení, tedy jak ve výkonu vazby, tak i na svobodě, v průběhu soudního řízení i ve výkonu trestu odnětí svobody. Sociální kurátor

získá informace o klientu především od VS ČR, rodiny nebo přímo do klienta. Kontinuální sociální práce s klientem umožňuje obviněným a odsouzeným řešit své problémy a nepříznivou situaci v co největším předstihu před jejich propuštěním z VTOS. Cílem kontinuální práce je především upevnění sociálních vazeb klienta, aby nedocházelo k vyloučení ze společnosti nebo k izolaci klienta. Jedná se tedy především o práci s klientovou rodinou, vytváření podmínek pro společné soužití a zapojení klienta do různých sociálních skupin, jako jsou třeba zájmové skupiny, pracovní kolektiv, tak aby byla minimalizována rizika jak pro klienta, tak pro rodinu či společnost. Druhou oblastí kontinuální práce je pomoci klientovi při vyřizování jeho materiálního zabezpečování či zdravotní péče a při různých jednáních. Sociální kurátor ve spolupráci s klientem sestavuje plán postupů řešení jeho problémů a nepříznivé situace, který vede k celkovému řešení. V případě, že se nedaří tyto realizovat, snaží se vytvořit nové tak, aby byl klient schopný svou situaci akceptovat a mohl tak budovat své životní perspektivy. Tímto se především předchází recidivě klienta. (Gojová, a další, 2007)

3.4 Sociální kurátor pro mládež

Sociální kurátor pro mládež musí stejně jako pracovníci OSPOD být především sociálním pracovníkem a usilovat o řešení nepříznivé sociální situace dítěte. Z toho vyplývají základní principy jeho práce, a to je přístup založený na potřebách dítěte, participace a zplnomocňování dítěte a odpovědnost kurátora za koordinaci případu a za proces případu, nikoliv za jeho výsledek. Sociální kurátor musí vycházet z předpokladu, že i dítě, které je ohrožující, může být ohroženým dítětem. Zahájení sociální práce s klientem by mělo být v předstihu, aby mohl sociální kurátor vyhodnotit závažnost případu. Prvotní informace o klientovi, který bude propuštěn z ústavní výchovy získává pracovník od OSPOD, se kterým by měl mít průběžnou spolupráci. Dostatečný časový předstih vyžadují zejména tedy otázky bydlení, vzdělání, finančního zajištění, tak aby se klient mohl rozhodnout, jak bude nakládat se svým budoucím životem. První setkání sociálního kurátora a budoucího klienta by mělo být spíše neformální. Sociální kurátor po vzájemném seznámení zahajuje rozhovor neutrálními tématy, aby se klient mohl uvolnit, a aby si z prvního setkání odnesl užitečné informace a pocit, že pokud se bude něco dít, může se obrátit na sociálního kurátora. Pokud klient udržuje kontakt se sociálním kurátorem i po propuštění z ochranné či ústavní výchovné péče, jedná se o dobrý signál kvalitní spolupráce. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016)

3.4.1 Vyhodnocování situace dítěte a rodiny

Hned poté, co se sociální kurátor dozví o tom, že by dítě mohlo být ohroženo, nebo je samotné dítě tím, kdo ohrožuje, zahajuje šetření rodinných a osobních poměrů. Zjišťuje, jaké jsou příčiny rizikového chování a popisuje vývoj tohoto chování. Sociální kurátor se toto snaží popsat a vyhodnotit co nejkonkrétněji, toto hodnocení poté umožňuje popsat, jak, proč a čím je dítě ohroženo, co může být zdrojem řešení. Oblast hodnocení je rozdělena na tři části. První jsou vývojové potřeby dítěte, kam patří zdravotní stav dítěte, to, zda má schopnost učit se, zda navštěvuje řádně školu, jaké je jeho chování, jakým způsobem zvládá své emoce. Jaké má rodinné a sociální vztahy, zda je samostatný a dokáže se o sebe postarat a jakou má sociální prezentaci, tedy, jak dítě vnímá samo sebe, a jak by chtělo, aby ho vnímalo jeho okolí. Druhou oblastí je rodičovská kapacita, kam patří, jak se o něj rodiče starají, jestli jsou dítěti stanovena nějaká pravidla a hranice, zda má dítě ze strany rodičů dostatečnou citovou podporu a pocit bezpečí a zda má stabilní zázemí. Třetí a poslední oblastí je rodina a prostředí. Zde sociální kurátor zejména zjišťuje, jaká je historie rodiny a jak funguje rodina i v širším okruhu, jaké je bydlení rodiny, zaměstnání a finanční situace rodičů a v poslední řadě, jaké má rodina sociální začlenění do komunity. V rámci zjištěných informací sociální kurátor poté realizuje jednotlivé kroky a rovněž časový plán pro zlepšení situace ohroženého dítěte. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016)

3.4.2 Případová a rodinná konference

Případová konference je jednou z metod sociální práce pro práci s ohroženým dítětem. Jejím cílem je výměna informací získaných o dítěti a jeho rodinném zázemí, o hledání optimálního řešení a plánování společného postupu na vyřešení dané situace. Rodinná konference vychází z postupů, kdy se řešení problémů nechá pouze na rodině, která společně se sociálním kurátorem hledá zdroje k vyřešení situace. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016)

Sociální kurátoři mají jednu z nejširších škál práce s cílovými skupinami. Pracují s dospělými, mládeží, osobami v trestním řízení, ale i s osobami, jak ve VTOS, tak po propuštění a dále s osobami, jež vedou zahálčivý a nedůstojný způsob života a osobami, jež jsou závislé na omamných a psychotropních látkách. Jejich práce je rozmanitá a poskytují především poradenství. Jako jediný z oboru sociální práce v trestní justici vykonávají depistáž, kdy hledají nové klienty.

4 Výzkumné šetření

Tato kapitola bude věnována výzkumnému šetření, které bylo provedeno v rámci bakalářské práce. Šetření navazuje na teoretickou část, která popisovala sociální práci a její uplatnění v restorativní justici a práci sociálního pracovníka v trestní justici. V první řadě bude definován výzkumný problém a bude popsána zvolená výzkumná strategie a technika sběru dat a na závěr budou stanoveny výzkumné otázky a hypotézy. Výzkumné šetření se tedy bude zabývat tím, jaká je motivace a vzdělání sociálních pracovníků v trestní justici a jaký mají sociální pracovníci názor na nově příchozí absolventy oboru Sociální práce do praxe. Dále bude výzkum orientován na to, jaký je podíl sociálních pracovníků v ČR a jaký je podíl sociálních pracovníků v trestní justici. O tomto tématu již bylo vypracováno několik prací, ovšem myslím si, že je důležité zdůraznit, jaké musí mít sociální pracovníci vzdělání a jaké mají uplatnění na trhu práce. Dále si myslím, že je velmi důležité poukázat na fakt, kolik je k roku 2020 v České republice sociálních pracovníků, a kolik z nich pracuje právě v trestní justici.

4.1 Cíl výzkumu

Sociální práce v trestní justici není velmi rozšířená. Ne mnoho lidí má povědomí o tom, co sociální pracovník v trestní justici vykonává a čeho se jeho práce týká. **Hlavní výzkumnou otázkou bude zjistit, jaké jsou kvalifikační předpoklady a uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici v ČR.** Hlavní cíl byl rozdělen do **tří dílčích cílů**, díky kterým dojde k naplnění hlavního cíle, tj. hlavní výzkumné otázky.

Prvním dílčím cílem (DC1) bude zjištěno, jaká je motivace sociálních pracovníků pro práci v trestní justici. Na základě otázek bude v rozhovorech dotazováno informantů, jaká byla jejich motivace pro práci na dané pozici a co je vedlo k cílové skupině.

Druhý dílčí cíl (DC2) bude zkoumat názor expertů v trestní justici na kvalifikační předpoklady absolventů oboru sociální práce a zda jsou připraveni na to, aby po skončení studia mohli začít rovnou pracovat. Poslední tazatelská otázka se bude zaměřovat na vzdělání sociálních pracovníků a zda si nějakým způsobem doplňovali své dosavadní vzdělání k potřebám zaměstnavatele.

Třetí dílčí cíl (DC3) má za úkol zmapovat uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici. Tedy jaký je celkový počet sociálních pracovníků v ČR a poté jaký je podíl

z těchto v trestní justici. Na základě analýzy statistických údajů budou tyto následně rozděleny do 3 kategorií dle uplatnění. Bude zkoumán počet probačních a mediačních úředníků, probačních asistentů, sociálních pracovníků ve vězení a sociálních kurátorů.

4.2 Metoda výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kombinaci kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum má hlubší porozumění zkoumané společnosti. Jako výhody kvalitativního výzkumu Hendl uvádí menší počet respondentů, možnost osobních rozhovorů, nemožnost zobecnění při rozhovoru face to face a možnost zkoumání problémů přesněji a do hloubky. Kvalitativní výzkum může využívat několika metod, zejména popis místa konání, citace, poznámky z terénu a rozhovor. (Hendl, 2008)

Metodu kvalitativního výzkumu jsem zvolila pro první část empirického výzkumu bakalářské práce, tedy pro rozhovory se sociálními pracovníky v trestní justici a pro druhou část empirického výzkumu byl zvolen kvantitativní výzkum, tedy statistické zpracování dat a poté vyhodnocení těchto informací pomocí grafů.

V rámci kvalitativního výzkumu jsem se rozhodla využít metodu získávání dat za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Zvolila jsem si tuto metodu, protože poskytuje možnost ihned reagovat na jednotlivé odpovědi respondentů a přidat další otázky, které umožní upřesnění některých odpovědí na předem dané otevřené otázky. Polostrukturovaný rozhovor kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru, tedy nestrukturovaného a strukturovaného rozhovoru. Na rozdíl od přísně strukturovaného rozhovoru nejsou všechny otázky předem dané a od nestrukturovaného se liší tím, že respondent nemůže odpovídat úplně, co by chtěl a autor má tak šanci si některé otázky připravit dopředu. Výhody polostrukturovaného rozhovoru jsou především flexibilita, možnost reagovat na odpověď a využití jeho osobních specifik. Verbální komunikace je tak mezi tazatelem a dotazovaným snadnější a přirozená. Rozhovor může jít do hloubky tématu, ale zároveň se drží předepsané osnovy a je tak přehledný. (Reichel, 2009)

V rámci kvantitativního výzkumu jsem se rozhodla využít metodu získání dat za pomoci grafů. Zvolila jsem si tuto metodu, neboť jsem potřebovala zjistit kolik sociálních

pracovníků působí v ČR, statisticky jsem tedy zpracovávala data, která jsem získala za pomoci analýzy dokumentů a následně je vyhodnotila do grafů.

4.3 Transformační tabulka

Aby bylo dosaženo cíle výzkumu musí být vyjasněny tazatelské otázky. Transformace dílčích cílů do **tazatelských otázek (TO)** je popsána v tabulce uvedené níže.

Tabulka 1: Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl: Zjistit, jaké jsou kvalifikační předpoklady a uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici v ČR		
Dílčí cíle	Konkrétní dílčí cíle	Tazatelské otázky
DC1. Zjistit motivaci a důvod proč si sociální pracovník vybral právě tuto pozici	1.1 Zjistit co vedlo sociálního pracovníka k dané pozici 1.2. Co motivuje pracovníka k výkonu jeho práce	Proč jste se rozhodl/a k tomu, pracovat na této pozici?
DC2. Zjistit názor expertů v trestní justici na kvalifikační předpoklady absolventů oboru Sociální práce	2.1 Zjistit, zda obor Sociální práce je dostatečný pro práci v trestní justici 2.2 Zjistit, zda si sociální pracovníci nějakým způsobem doplňovali	Jaký je Váš názor na vzdělání absolventů oboru Sociální práce? Myslíte, že jejich vzdělání je dostatečné pro práci v trestní justici? Jakým způsobem máte doplněné vzdělání k oboru, ve kterém pracujete?

	vzdělání, jako potřebu k práci na danou pozici	
DC3. Zjistit počet sociálních pracovníků v trestní justici	3.1 Zjistit, jaký je počet sociálních pracovníků v ČR 3.2 Zjistit, jaký je podíl sociálních pracovníků v trestní justici	Formou grafu

4.4 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal ve třech etapách. První fáze představovala přípravnou fázi, kdy jsem si v jejím průběhu ujasnila předmět výzkumu, výzkumný soubor a místo, kde bude výzkum probíhat. Počátečním rozhodováním bylo místo, kde bude výzkum probíhat a kolik rozhovorů budu absolvovat. Výběr výzkumného vzorku tedy nebyl náhodný, ale byl předem plánovaný. Nakonec jsem zvolila místa a pracovníky, u kterých jsem během svého studia absolvovala praxe. Tedy na úřadě městské části pro Prahu 3, poté ve věznici v Jiřicích a posledním místem, kde probíhal výzkum, byla Probační a mediační služba s pracovištěm v Nymburce. Rozhodovala jsem se, kolik rozhovorů budu absolvovat. Nakonec jsem se rozhodla, že skutečným rozhovory vždy se 2 pracovníky na daném pracovišti, ovšem dalším kritériem bylo vybrat pracovníka, který má více jak 5 let praxi na konkrétní pozici. Další fází byla reafilační fáze, která zahrnovala osobní sběr dat od informantů, jenž probíhal od května roku 2019, od počátku mých praxí. Závěrečná fáze poté představovala interpretaci sebraných údajů a jejich následné zpracování a vyhodnocení.

V druhé části empirického výzkumu jsem se zaměřila na působnost sociálních pracovníků v ČR, a na to, jaký je počet sociálních pracovníků v trestní justici. Výzkum byl rozdělen do tří fází. V první fázi jsem si musela definovat, jaké informace chci získat a kde bych tyto mohla najít. Ve druhé jsem zaslala dotazy na potřebné informace a čísla na Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Generální ředitelství vězeňské

služby a na Probační a mediační službu. A v poslední fázi jsem tato data vyhodnotila a graficky zpracovala.

4.5 Výzkumný soubor a popis prostředí

Pro výzkumnou část bakalářské práce byli vybráni sociální pracovníci, jenž pracují v trestní justici. Tedy pracovníci Probační a mediační služby, sociální kurátoři pro dospělé a mládež a sociální pracovníci ve vězeňství. Hlavním ukazatelem pro výběr sociálních pracovníků, kteří budou v této práci informanty, byla délka jejich praxe. Oslovila jsem jen pracovníky, jejichž praxe byla delší než 5 let. Jak již bylo zmíněno výše, **výzkumným souborem** bude celkem **šest sociálních pracovníků**, konkrétně tedy dva probační a mediační úředníci na PMS na pracovišti v Nymburce, dva sociální pracovníci ve vězení z věznice Jiřice a dva sociální kurátoři z městského úřadu Městské části Praha 3. Podrobné osobní údaje, jako jsou věk a jména, nejsou pro tento výzkum podstatné, není je tedy nutno uvádět. Jména sociálních pracovníků budou nahrazena označením „Informant“. Budou uvedeny pouze následující údaje: tedy pohlaví pracovníka, vzdělání, pozice, délka praxe a místo působnosti pracovníka.

Tabulka 2: Seznam informantů

	Pohlaví	Vzdělání	Pozice	Délka praxe	Působnost
Informant 1	Žena	VŠ, titul Mgr., obor Sociální pedagogika	Sociální kurátorka pro mládež	6 let	Praha
Informant 2	Žena	VŠ, titul Bc., obor Sociální práce	Sociální kurátorka pro dospělé	6 let	Praha
Informant 3	Žena	VŠ, titul Bc., obor Sociální politika a sociální práce –	Sociální pracovnice ve vězení	5 let	Jiřice

		sociální a charitativní práce			
Informant 4	Žena	VŠ, titul Bc., a VOŠ, titul DiS., obor Sociálně právní akademie a Speciální pedagogika	Sociální pracovnice ve vězení	25 let	Jiřice
Informant 5	Muž	VŠ, titul Mgr., obor Vychovatelství pro speciálně pedagogické instituce	Vedoucí střediska Probační a mediační služby	17 let	Nymburk
Informant 6	Muž	SŠ s maturitou, obor veřejno-právní ochrana	Odborný probační asistent	10 let	Nymburk

5 Výsledky šetření

V této kapitole bude nejdříve představena interpretace tazatelských otázek a poté budou zaznamenány výsledky dvou dílčích cílů, které byly zformulovány prostřednictvím rozhovorů, kdy oba dva budou zahrnovat interpretaci výsledků stanovených otázek a následně proběhne celkové shrnutí prvních dílčích cílů. Třetí dílčí cíl bude představovat interpretaci získaných informací a následné vyhodnocení a grafické znázornění daných statistik.

5.1 Vzdělání sociálních pracovníků v trestní justici

První část výzkumného šetření se bude zaměřovat na vzdělání sociálních pracovníků v trestní justici. Za pomoci první tazatelské otázky jsem zjišťovala, co vedlo pracovníka k tomu, aby pracoval na dané pozici, tedy jaká byla jeho motivace. Další dvě tazatelské otázky směřovaly na to, jaký je názor expertů (sociálních pracovníků na dané pozici) na nově příchozí do praxe, tedy na absolventy oboru Sociální práce, zda je tento dostatečný pro výkon sociální práce v trestní justici, nebo zda si absolventi oboru musí nějakým způsobem doplnit vzdělání. Následně jsem zjišťovala, zda a jakým způsobem si doplňovali vzdělání ke svému oboru sami informanti.

5.1.1 Analýza a interpretace prvního dílčího cíle (DC1)

TO 1: Proč jste se rozhodl/a k tomu, pracovat na této pozici?

První tazatelská otázka mapuje motivaci pracovníka pro práci na dané pozici. Až na jednoho informanta se všichni jednoznačně shodli na tom, že hlavní motivací pro práci na dané pozici byl zájem o cílovou skupinu a snaha těmto pomoci. I5 uvedl, že ho do práce na dané pozici motivovalo i předchozí zaměstnání „... (...) *Předtím jsem pracovala v azylovém domě, kdy mi přišlo, že jediný, kdo na ty lidi má vliv, jsou sociální kurátoři a líbila se mi i ta myšlenka, že těm lidem to nikdo nenutí, že je na nich, zda s námi chtějí spolupracovat nebo ne...*“ Dále také sdělili, že je pro práci v trestní justici vedlo jejich vzdělání, kdy polovina informantů má vystudovaný obor Sociální pedagogika a druhá polovina obor Sociální práce. Již při studiu si vybrali, o jakou cílovou skupinu by se chtěli zajímat v budoucnu. I3 uvedla, že si cílovou skupinu vybrala až následně, poté co z předchozího zaměstnání zjistila, že jí tolik nenaplnuje jako práce na dnes dané pozici „... (...) *Dříve jsem pracovala jako učitelka na základní a praktické škole, práce s dětmi mě ovšem moc nenaplnovala a velmi mě zajímala práce s odsouzenými. Vzhledem*

k oboru, který mám vystudovaný a zájmu o tuto cílovou skupinu, jsem začala pracovat ve Věznici Jiřice... “ I6 jako jediný uvedl, že ho ani tolik nezajímalo, o jakou cílovou skupinu se bude jednat, ale možnost uplatnění jeho znalostí a dovedností z praxe. Dále jsem se tedy tohoto konkrétního informanta dotázala, jakou práci vykonával, než nastoupil na danou pozici. „... (...) Pracoval jsem 10 let u Policie ČR, tedy mám hodně znalostí s kriminálním jednáním a pachateli trestných činů. Práce u policie mě však přestala bavit, tak jsem hledal vhodné uplatnění mých zkušeností a dovedností a PMS mi toto umožnila... “.

5.1.2 Shrnutí prvního dílčího cíle

Cílem DC1 bylo zjistit, jaká byla motivace pracovníků pro práci na dané pozici. Dle mého názoru je velice důležité, aby člověka jeho práce bavila, aby měl snahu cílové skupině, s kterou pracuje pomáhat a rozvíjet se. Většina informantů se shodla na názoru, že hlavní motivací byl zájem o cílovou skupinu a snaha těmto pomoci. Kromě jednoho informanta všichni uvedli, že to, s jakou cílovou skupinou by chtěli pracovat si vybrali již během svého studia.

5.1.3 Analýza a interpretace druhého dílčího cíle (DC2)

Druhá výzkumná otázka zjišťuje, jaký je názor expertů na obor Sociální práce, zda je tento dostačující pro práci v trestní justici, tj. pro práci na Probační a mediační službě, dále na pozici sociální pracovník ve vězení a sociální kurátor pro dospělé či pro mládež. Tato část rozhovoru obsahuje celkem dvě tazatelské otázky.

TO 2: Jaký je Váš názor na vzdělání absolventů oboru Sociální práce? Myslíte, že jejich vzdělání je dostatečné pro práci v trestní justici?

První otázka se týká názoru expertů na nově příchozí do praxe po vystudování oboru Sociální práce, zda mají dostatečné vzdělání a schopnosti na to, aby mohli rovnou začít pracovat v trestní justici. I5 a I4 jako jediní měli jasnou odpověď a I5 uvedl „... (...) Ano. *Studenti jsou po vystudování oboru Sociální práce dostatečně vybaveni pro práci v trestní justici. Ostatní doplní v rámci zaměstnání... “* Na odpovědi se podobně shodli informanti 2, 3 a 4, kdy Informant 2 uvedl „... (...) *Vzhledem k tomu, že mám vystudovanou VOŠku, tak mi přijde, že spíše studenti na VOŠ jsou lépe připraveni, neboť tam je více praxe, ale studenti VŠ s oborem Sociální práce jsou také dobře připraveni, takže by mohli jít hned*

pracovat do praxe. Ovšem trocha praxe v dobrovolnictví by nebyla na škodu...“ Podobnou odpověď uvedl i I4, kdy dle jeho názoru nejvíce záleží na uvážení jedince a na jeho schopnosti učení se novým věcem, ale vhodná by byla praxe v dobrovolnictví. I3 jen uvedl, že obor Sociální práce je naprosto dostačující pro práci v trestní justici. I1 si nebyl v odpovědi zcela jistý a nemohl se rozhodnout, zda je obor Sociální práce dostatečný, nakonec uvedl „... (...) *Upřímně nevím, jak na toto odpovědět, protože jakoby na jakoukoli pozici není úplně dostatečné pouze vzdělání na VŠ, vždycky si ho bude muset doplnit a nějakým způsobem rozšířit. To, co nás učí ve škole je částečně rozdílné od toho, co se pak naučíme sami v praxi...“*

TO 3: Jakým způsobem máte doplněné vzdělání k oboru, ve kterém pracujete?

Druhá otázka se také zaměřovala na vzdělání. Informanti byli v rozhovoru dotázáni na to, jakým způsobem si doplňovali vzdělání k oboru, ve kterém pracují. Zda se účastnili nějakých kurzů či museli jít studovat dále. Skoro všichni se na odpovědi shodli a uvedli, že si museli nějakým způsobem doplnit vzdělání v rámci zaměstnání, I1 k tomuto uvedl „... (...) *Ano, když jsem nastoupila na pozici Sociální kurátorky pro Prahu 3, tak jsem musela absolvovat zkoušku odborné způsobilosti od Ministerstva vnitra...“* I4 také uvedl, že kromě základního doplnění vzdělání v rámci kurzů si musel doplnit vzdělání na Kriminologicko-penologických studiích. Jediný, kdo si vůbec žádným způsobem nedoplňoval vzdělání byl I3 a i I2 k této otázce uvedl „... (...) *Ne, měla jsem odbornou zkoušku způsobilosti od Ministerstva vnitra uznanou již ze svého vzdělání a předchozího zaměstnání...“*

5.1.4 Shrnutí druhého dílčího cíle

Cílem DC2 bylo zjistit, jaký je názor expertů v sociální práci na absolventy oboru Sociální práce a na jejich kvalifikační předpoklady. Dále jsem se také zajímala o to, zda si pracovníci nějakým způsobem doplňovali své dosažené vzdělání. Kromě jednoho informanta, který má SŠ vzdělání, mají všichni VŠ vzdělání buď v oboru Sociální práce či Sociální pedagogika, kdy si skoro všichni dotazovaní museli nějakým způsobem rozšířit své vzdělání v rámci praxe. Názor na to, zda je obor Sociální práce dostačující pro nově příchozí do praxe se značně rozcházel, neboť jedna polovina si myslí, že je to dostatečné, ale byla by vhodná praxe v dobrovolnictví, ale druhá polovina si tím úplně jistá nebyla. Nakonec jsem tedy dospěla k závěru, že je na každém jednotlivci, zda své

znalosti získá během další praxe a studií, či rovnou během výkonu svého zaměstnání v trestní justici, neboť nelze jednoznačně říci, co je vhodnější. Sama jsem toho názoru, že pokud se člověk cítí na výkon zaměstnání v trestní justici, ihned po skončení studia, získá potřebné znalosti a informace zde během své praxe a působení. Stanovy na pracovišti a zákony upravující danou pozici se průběžně mění, požadavky jsou stále vyšší, a tak si každý pracovník bude muset nějakým způsobem vzdělání doplňovat.

5.2 Analýza a interpretace třetího dílčího cíle (DC3)

Druhá etapa výzkumného šetření se zaměřovala na uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici. Nejdříve jsem zjišťovala za pomoci analýzy statistických údajů, kolik je v ČR sociálních pracovníků a jaký podíl těchto pracovníků pracuje v trestní justici. Poté jsem z těchto dat za pomoci grafického zpracování vyjádřila počet jednotlivých pracovníků v daných oborech. V jednotlivých podkapitolách bude graficky znázorněn počet sociálních pracovníků na pozicích v trestní justici, tj. jaký je počet probačních a mediačních úředníků a probačních asistentů, sociálních pracovníků ve vězení a sociálních kurátorů pro mládež i pro dospělé na celém území ČR. Informace jsem postupně sbírala ze stránek MPSV, MVČR, VSČR, webových stránek krajů ČR a ze stránek Profesního svazu sociálních pracovníků ČR. Výsledky jednotlivých šetření jsem následně zpracovala do konečného grafu, grafu č. 5, který znázorňuje jednotlivá procenta sociálních pracovníků, tak jak se vyskytují v trestní justici.

5.2.1 Sociální pracovníci v ČR

První část výzkumu se zaměřovala na to, jaký je celkový počet sociálních pracovníků v rámci území ČR. Dle Statistické ročenky z oblasti Práce a sociálních věcí na území ČR jsem zjistila, že zde pracuje celkem 5.217 sociálních pracovníků. Jedná se o všechny sociální služby a výkon sociální práce, jaké MPSV na našem území nabízí. Na dotazy, které směřovaly na Generální ředitelství vězeňské správy, na MPSV a na svaz sociálních kurátorů v ČR, mi bylo sděleno, kolik sociálních pracovníků pracuje na území ČR v trestní justici. Od celkového počtu všech sociálních pracovníků v ČR jsem následně odečetla počet sociálních pracovníků v trestní justici. Vyšlo mi tedy, že na území ČR pracuje 4.295 sociálních pracovníků v ostatních službách a 922 pracovníků v trestní justici. Z grafu č. 1, uvedeného níže můžeme vyčíst, že pouze 18 % z celkového počtu sociálních pracovníků na území ČR pracuje v trestní justici

Graf č. 1: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici

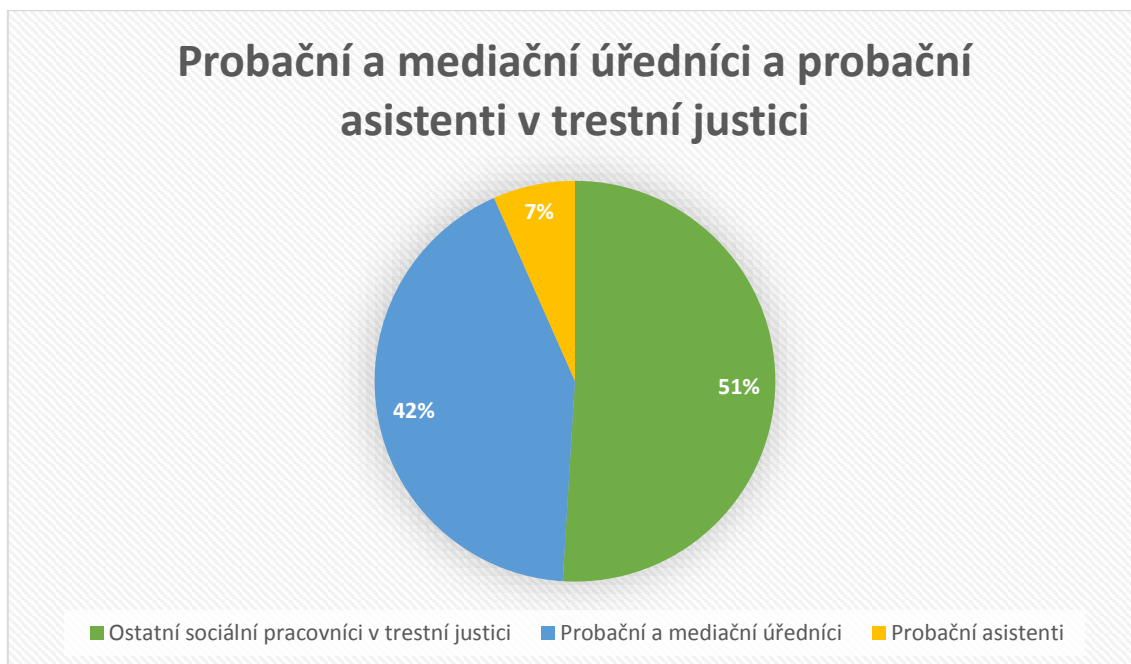

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti Práce a sociálních věcí na území ČR

5.2.2 Probační a mediační pracovníci v ČR

Dle grafu č. 1 bylo zjištěno, že se na území ČR nachází 922 sociálních pracovníků v trestní justici. Dalším úkolem bylo tedy zjistit, jaký je podíl těchto pracovníků v rámci trestní justice. Prvním bodem byl počet sociálních pracovníků na PMS. Dle stránek Probační a mediační služby jsem zjistila, že na území ČR se nachází 78 středisek PMS, kdy v rámci krajů je nejvíce středisek ve Středočeském kraji, kdy se jich zde nachází přesně 12. Práci PMS jsem poté rozdělila na probační a mediační úředníky a probační asistenty. Tyto jsem rozdělila z důvodu mé první části výzkumného šetření, neboť na pozici Probačního a mediačního úředníka a probačního asistenta je jiný stupeň vzdělání. V grafu č. 2, uvedeném níže můžeme vyčíst, že z podílu všech sociálních pracovníků v trestní justici pracuje na PMS celkem 452 pracovníků, z toho 391 probačních a mediačních úředníků a 61 probačních asistentů. Jedná se tedy o 49 % z celkového počtu sociálních pracovníků v trestní justici. Tedy skoro $\frac{1}{2}$ pracovníků v trestní justici pracuje na střediscích PMS.

Graf č. 2: Probační a mediační úředníci a probační asistenti v trestní justici

Zdroj: vlastní sběr dat

5.2.3 Sociální pracovníci ve vězení v ČR

V grafu č. 2 je uveden procentuální počet pracovníků na střediscích PMS, kdy dalším úkolem bylo tedy zjistit počet sociálních pracovníků ve vězení, kdy dle tiskové mluvčí Generálního ředitelství vězeňské správy se na území ČR nachází 10 vazebních věznic, 25 věznic a 2 detenční ústavy. Bylo mi sděleno, že v těchto se nachází přesně 146 sociálních pracovníků. Počet sociálních pracovníků ve vězení jsem musela vydělit celkovým počtem 922 sociálních pracovníků v trestní justici a poté můžeme dle grafu č. 3, zjistit, že se jedná o 16 % sociálních pracovníků ve vězení působících na území ČR. Práce v těchto zařízeních je velmi psychicky i fyzicky náročná a nejčastěji do 1 roku většina sociálních pracovníků ve vězení skončí a jde pracovat na méně zátěžovou pozici. Tyto informace mi byly taktéž sděleny prostřednictvím tiskové mluvčí, která tyto vede.

Graf č. 3: Sociální pracovníci ve vězení v trestní justici

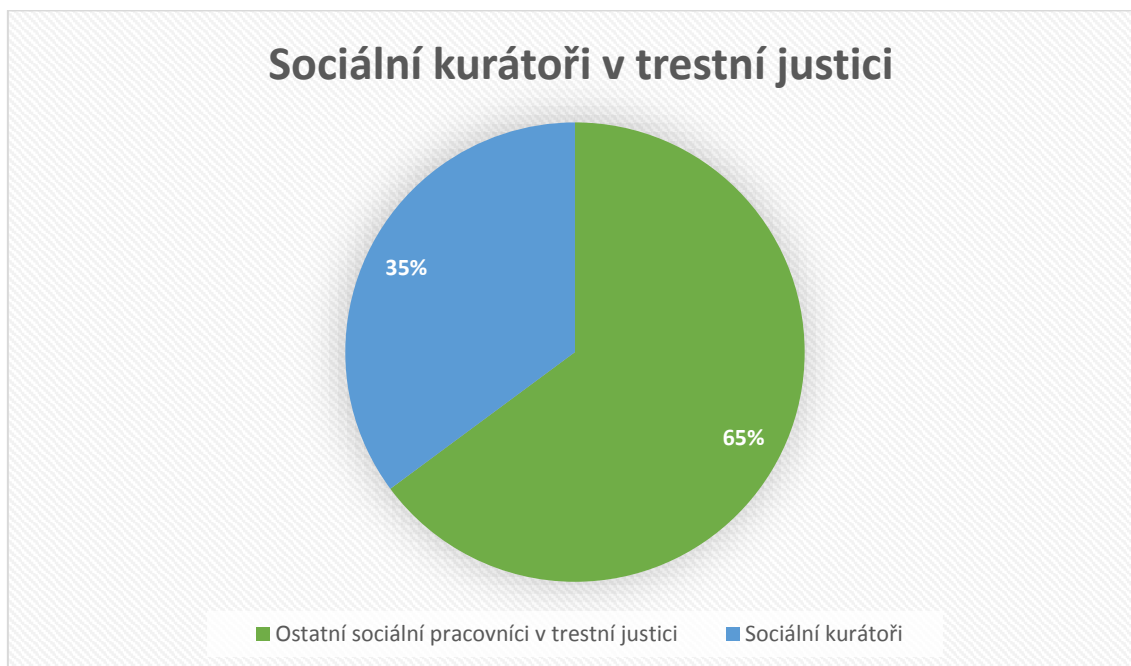
Zdroj: tisková mluvčí generálního ředitelství vězeňské služby

Je až alarmující, že Česká republika je na druhém místě s počtem vězněných osob v Evropě, na území ČR se nachází 21.886 vězněných osob. Na počty vězňů je důležité mít více sociálních pracovníků ve vězení. Na jednoho sociálního pracovníka ve vězení připadá cca 150 vězňů, kdy sociální pracovník rozhodně nemá tolik času se věnovat jednotlivým vězňům a dát jim potřebné rady, jaké potřebuje. Dle mého názoru by bylo vhodné, aby na každého sociálního pracovníka připadlo maximálně 50 vězňů.

5.2.4 Sociální kurátoři v ČR

Jako poslední jsem do skupin v trestní justici analyzovala sociální kurátory, které jsem následně nerozlišovala na sociálního kurátora pro mládež a pro dospělé, neboť se informace často křížily. Tyto informace jsem získala od mluvčího Sociálních kurátorů na území ČR, kdy mi bylo sděleno, že zde pracuje 324 pracovníků. Nejvíce sociálních kurátorů se nachází na území Hlavního města Prahy, kdy tito jsou členění dle městských částí, tj. na 22. Nachází se zde přes 33 sociálních kurátorů pro dospělé a pro mládež. Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že v ČR je z celkového počtu sociálních pracovníků 35 % sociálních kurátorů.

Graf č. 4: Sociální kurátoři v trestní justici

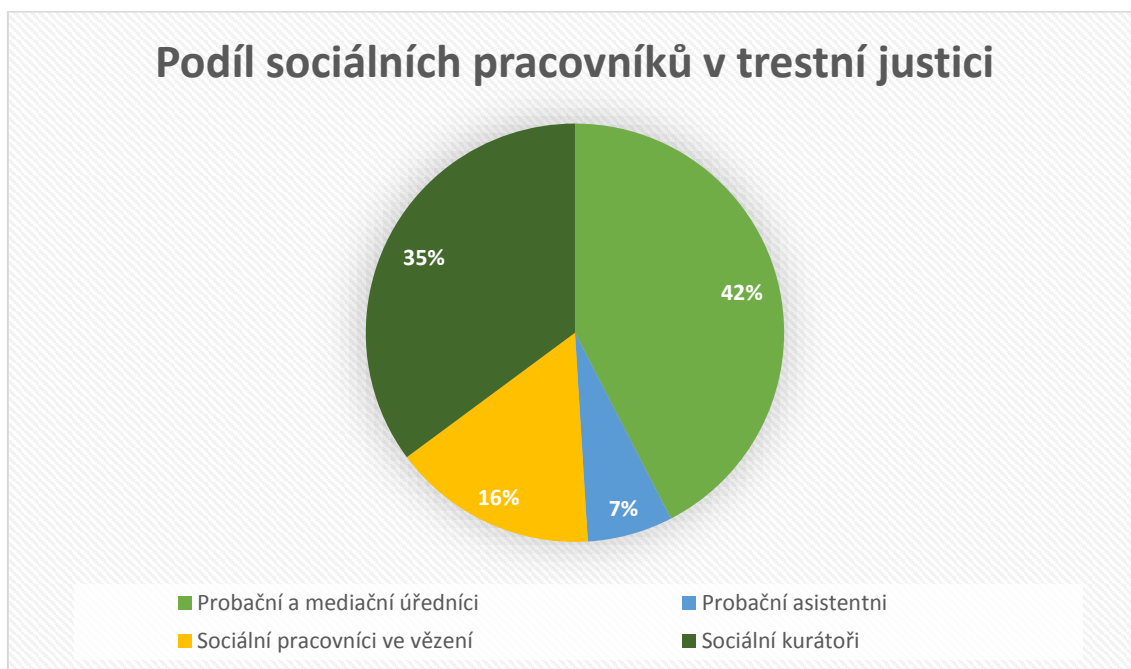
Zdroj: PhDr. Pavel Pěnkava, předseda Sekce sociálních kurátorů SSP ČR

5.2.5 Shrnutí třetího dílčího cíle

Druhou etapou výzkumného šetření bylo zjistit, jaký je počet sociálních pracovníků v trestní justici a poté, jaký podíl z těchto pracovníků našlo uplatnění v trestní justici, na pozici probačního a mediačního úředníka, probačního asistenta, sociálního pracovníka ve vězení či sociálního kurátora. Jako zdroje k těmto datům mi sloužily stránky PMS ČR, MPSV, MVČR a dále mi tisková mluvčí Generálního ředitelství vězeňské služby poskytla informace k tomu, kolik státních zařízení a kolik pracovníků se v nich nachází na území ČR. V grafu č. 1 je znázorněno kolik je sociálních pracovníků v ČR a jaký podíl z nich pracuje v trestní justici. Bylo zjištěno, že sociálních pracovníků na území ČR je celkem 5.217. Vykonávají různé činnosti od sociálních služeb, až po trestní justici. Z tohoto počtu vykonává sociální práci v trestní justici okolo 922 pracovníků. V grafu č. 5, uvedeném níže jsme zjistili, že největší počet sociálních pracovníků v trestní justici je na pozici Probačního a mediačního úředníka. Práci na této pozici vykonává 391 sociálních pracovníků. Z celkového počtu 922 sociálních pracovníků v trestní justici je 35 % pracovníků uplatněno jako Sociální kurátor, 16 % jako sociální pracovník ve věznici a 7 % jako probační asistent na PMS. Druhý nejmenší podíl pracovníků, je ve vězení, kdy i v textu výše jsem uváděla, že tato práce je fyzicky i psychicky velmi náročná. To je

důvod, proč se na tuto práci mnoho lidí nehlásí. A jak uvádí statistiky, i tito po roce odchází. Na pozici probační asistent, kde působí nejmenší počet pracovníků v trestní justici, stačí pouze SŠ vzdělání. Přesto je o tuto pozici nejmenší zájem.

Graf č. 5: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici

Zdroj: Vyhodnocení předchozích grafů

5.3 Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření

Výzkum jsem prováděla na dvě etapy. Nejprve formou rozhovorů s pracovníky v trestní justici, které jsem následně zpracovala. Poté jsem formou analýzy statistických údajů graficky zpracovala počet sociálních pracovníků na území ČR. Hlavní výzkumná otázka byla rozdělena do tří dílčích cílů.

V DC1 bylo zjištěno, že hlavní motivací pracovníků byl zájem o cílovou skupinu a snaha těmto pomoci. Všichni dotázaní si svoji práci vybrali dobrovolně a každý den mají snahu pomáhat svým klientům a zlepšovat jejich životní situaci. Osobně si myslím, že motivace je jedním z nejdůležitějších bodů pro práci. Myslím si, že je velmi důležité, aby osoba, jež chce pracovat v trestní justici, měla především motivaci pro práci s danou cílovou skupinou a snahu těmto pomoci. Protože pokud by šla do trestní justice, nebo kamkoliv jinam, pracovat s tím, že chce pouze uplatnit své vzdělání, tak zde není možnost nějakého osobního růstu, neboť ji ta práce nebude ani bavit.

V DC2 jsem se dotazovala na kvalifikační předpoklady absolventů Sociální práce pro práci v trestní justici. Bylo zjištěno, že ne všichni se shodnou na názoru, že absolvent oboru Sociální práce je připraven na to, začít pracovat v oboru trestní justice. Většina informantů uvedla, že je velmi důležitá práce v dobrovolnictví. Dle mého názoru, jak jsem již uvedla výše v textu, je na každém jedinci, zda své znalosti získá rovnou během praxí, které mu byly nabídnuty během jeho studií, nebo zda rovnou půjde do výkonu zaměstnání a potřebnou praxi a informace získá během. Dle mého názoru je dobré, aby sociální pracovník, který chce pracovat v trestní justici měl určitě vysokoškolské vzdělání, a aby měl alespoň praxi, kterou by měl mít možnost absolvovat v rámci svého studia. Co se týče kvalifikačních předpokladů sociálního pracovníka, tak určitě si každý bude muset nějakým způsobem doplňovat své vzdělání, neboť na každé pozici po něm budou požadovány jiné nároky a bude muset mít splněny různé kurzy či odborné zkoušky způsobilosti.

V posledním DC3 jsem za pomoci analýzy statistických údajů zjistila data o tom, kolik je v ČR sociálních pracovníků a jaký je podíl sociálních pracovníků v trestní justici. Zájem o práci v trestní justici je dle mého názoru zatím nevyužit, neboť z celkového počtu sociálních pracovníků na území ČR vykonává pouze 18 % práci v trestní justici. Největším překvapením pro mě ovšem byl počet sociálních pracovníků ve vězení, kdy tento nepřesáhl ani počet 150 pracovníků. Myslím si, že toto jsou velice alarmující čísla na to, kolik se na území ČR nachází osob ve VTOS. Rozhodně si myslím, že sociální práce v trestní justici je velice zajímavá a rozmanitá práce, i když někdy bývá velice fyzicky i psychicky náročná. Dle mého názoru by bylo vhodné, aby stát podpořil sociální práci v trestní justici, neboť je zde velice málo sociálních pracovníků, a to z důvodů jak finančních, tak psychické náročnosti práce.

Na závěr bude pozornost věnována **vyhodnocení hlavního cíle** výzkumného šetření. Hlavní výzkumnou otázkou, tedy hlavním cílem bylo zjistit, jaké jsou kvalifikační předpoklady a uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici. Jak jsem již uvedla v textu výše hlavními kvalifikačními předpoklady pro výkon sociální práce v trestní justici je motivace a ochota pracovat s cílovou skupinou, snaha jim pomoci a tím pádem i osobní růst. Pokud člověka obecně jeho práce baví, tak má větší motivaci pro to, aby cílové skupině více pomáhal a hledal různá řešení jejich situace. Jako další kvalifikační

předpoklad je určitě vhodné uvést, že pokud chce sociální pracovník pracovat v trestní justici, měl by mít vystudovanou vysokou školu, nejlépe magisterský stupeň studia se sociálním zaměřením. Poté si své další vzdělání bude doplňovat dle pokynů zaměstnavatele. Další důležité kvalifikační předpoklady jsou uvedeny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Uplatnění sociálních pracovníků na území ČR je z mého pohledu poněkud malé. Pouze 18 % sociálních pracovníků se věnuje trestní justici. Největší zájem je o práci probačního a mediačního úředníka, kdy na tuto pozici jsou kladeny dle mého názoru největší kvalifikační požadavky. Uchazeč o pozici probačního a mediačního úředníka musí mít Mgr. titul a splňovat další kvalifikační předpoklady dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a mít minimálně 3letou praxi. Naopak nejméně sociálních pracovníků je na pozici sociálního pracovníka ve věznicích. Dle mého názoru byl hlavní cíl splněn. Jeho splnění vyplývá z předchozího textu, kdy došlo k popisu názorů a pohledů na danou problematiku.

Závěr

Poslední řádky budou věnovány závěru, ve kterém bych ráda shrnula obsah teoretické i praktické části a zhodnotila celkový přínos mé práce. Téma bakalářské práce jsem si zvolila, protože se zajímám o trestní justici a z důvodu aktuálnosti tématu v dnešní době. Z těchto důvodů pro mě bylo nadmíru přínosné a zajímavé.

Úvod teoretické části byl zaměřen na základní pojmy, jako restorativní justice, její vymezení, principy a instituce. Následně bylo popsáno trestní řízení, kdy byly vymezeny jeho fáze, a to, jak se v jednotlivých vyskytuje sociální práce. Nakonec byla popisována samotná práce sociálních pracovníků v trestní justici, tedy především probačních a mediačních úředníků, sociálních pracovníků ve vězení a sociálních kurátorů.

Empirická část bakalářské práce byla rozdělena na dvě části, kdy první dva dílčí cíle byly zpracovány formou rozhovorů. Výzkum se zaměřoval na otázku motivace pracovníka pracovat s danou cílovou skupinou, kdy to, s jakou chce jedinec pracovat cílovou skupinou, si rozhodne sám již během studií na VŠ, je nutná chuť pracovat s touto skupinou a snaha jí pomoci. Sociální pracovníci se jednoznačně však neshodli na poslední otázce, a to bylo, zda studenti, kteří vystudují obor sociální práce jsou připraveni jít pracovat do trestní justice, ale nakonec je vlastně na každém, jak vnímá, zda je na toto připraven. Ovšem je velmi důležitá určitá praxe v oboru a chuť pracovat a rozvíjet své schopnosti a možnosti. Poslední dílčí díl se poté zaměřoval na uplatnění sociálních pracovníků v trestní justici, kdy bylo dle analýzy statistických údajů zjištěno, že na území ČR se nachází necelá tisícovka sociálních pracovníků, kteří pracují v trestní justici. Na většinu pozic, kromě probačního asistenta, je nutné vysokoškolské vzdělání, pracovník také musí splňovat předpoklady dle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tedy celkové nároky na práci v trestní justici nejsou tolik vysoké jako v jiných oblastech sociální práce.

Celkovým cílem práce bylo vytvořit ucelený pohled na uplatnění sociální práce v trestní justici. Bylo úkolem zmapovat motivaci, vzdělání a názor expertů na obor Sociální práce ve vztahu k trestní justici a jaké jsou možnosti práce právě v trestní justici a jaké jsou na tyto pozice požadavky. Cíl práce byl dle mého naplněn.

Vzhledem ke zjištěním získaným v empirické části bakalářské práce je tedy určitě na místě myšlenka, že by stát měl více podporovat uplatnění sociální práce v trestní justici. Určitě by bylo vhodné, aby například práce sociálního pracovníka získala určité benefity a lepší finanční ohodnocení, které by byly poté zajímavé pro uchazeče o danou pozici. V ČR je velký nedostatek právě sociálních pracovníků ve vězení a dle mého názoru je to i z tohoto důvodu. Celkově by se stát měl více angažovat v otázce uplatnění sociální práce. Jak již bylo zmíněno výše, denně jsme konfrontováni ze strany mediálních prostředků o trestné činnosti dospělých, ale i mladistvých osob. Osobně si myslím, že některé spáchané trestné činy by mohly být řešeny právě restorativní justicí, ovšem pouze pokud by stát tyto sociální pracovníky v trestní justici, či organizace, ve kterých jsou zaměstnáni, více podporoval a dával jim větší možnost uplatnění.

Práce je vhodná především pro studenty sociálních oborů a pro sociální pracovníky. Dále může být práce vhodná pro odborníky v pomáhajících profesích, pedagogy a kohokoliv, koho zajímá obor Sociální práce a jeho uplatnění v trestní justici. Je důležité mít povědomí o všech možnostech využití sociální práce.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

CIBULKA, Karel a CIBULKOVÁ, Veronika. *Trestní právo*. Brno: Institut vzdělávání SOKRATES, 2005, 182 s. ISBN 80-86572-21-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008, 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOLÁ, Lenka. *Mediace: Způsob řešení mezilidských vztahů*. Praha: Grada Publishing, 2003, 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 146 s. ISBN 80-7338-021-8.

KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. 2. dopl. vyd. Praha: Armex publishing, 2005, 200 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich et. al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich et. al. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 312 s. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla a KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Grada, 2010, 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZEHRT, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

GOJOVÁ, Alice et. al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, 85 s. ISBN 978-80-7368-329-0.

Elektronické zdroje:

Sociální novinky: Sociální práce ve vězení [online]. 2018 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-soci%C3%A1lni-prace-ve-vezenstvi>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [online]. 2016 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf

Věznice Nové Sedlo: Vězeňská služba [online]. 2018 [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/socialni-prace-ve-vezenstvi/>

Legislativa:

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 257 o probační a mediační službě ze dne 14. července 2000. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 74. Dostupné také z: <http://www.sagit.cz/info/sb00257>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 359 o sociálně právní ochraně dětí ze dne 09. prosince 1999. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 111. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách ze dne 15. listopadu 2006. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 164. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108 o sociálních službách ze dne 14. března 2006. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 37. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Seznam tabulek

V textu:

Tabulka č. 1	36
Tabulka č. 2	38

V příloze:

Tabulka č. 3	III
Tabulka č. 4	III
Tabulka č. 5	III
Tabulka č. 6	III
Tabulka č. 7	III

Seznam grafů

Graf č. 1: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici	44
Graf č. 2: Probační a mediační úředníci a probační asistenti	45
Graf č. 3: Sociální pracovníci ve vězení v trestní justici	46
Graf č. 4: Sociální kurátoři v trestní justici	47
Graf č. 5: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici	48

Seznam příloh

Příloha A: Seznam otázek rozhovoru	I
Příloha B: Ukázka přepisu rozhovoru	II
Příloha C: Přehled tabulek	III

Příloha A: Seznam otázek rozhovoru

1. Proč jste se rozhodl/a k tomu, pracovat na této pozici?
2. Jaký je Váš názor na studenty po vystudování oboru Sociální práce, myslíte, že mají dostatečné vzdělání a schopnosti na to, by mohli rovnou začít pracovat v trestní justici?
3. Jakým způsobem máte doplněné vzdělání k oboru, ve kterém pracujete?

Příloha B: Ukázka přepisu rozhovoru

1. Proč jste se rozhodl/a k tomu, pracovat na této pozici?

Předtím jsem pracovala v azylovém domě na Skloněné. Chodili tam muži, co byli po VTOS a práce s těmito lidmi mě bavila natolik, že jsem se rozhodla jít pracovat jako sociální kurátorka pro dospělé. Již na škole jsem věděla, že bych se podobné cílové skupině chtěla věnovat a jsem ráda, za to, že jsem našla práci, která mě baví.

2. Jaký je Váš názor na studenty po vystudování oboru Sociální práce, myslíte, že mají dostatečné vzdělání a schopnosti na to, by mohli rovnou začít pracovat v trestní justici?

Vzhledem k tomu, že mám vystudovanou VOŠku, tak mi přijde, že spíše studenti na VOŠ jsou lépe připraveni, neboť tam je více praxe, ale studenti VŠ s oborem Sociální práce jsou také dobře připraveni, takže by mohli jít hned pracovat do praxe. Ovšem trocha praxe v dobrovolnictví by nebyla na škodu

3. Jakým způsobem máte doplněné vzdělání k oboru, ve kterém pracujete?

Ne, měla jsem odbornou zkoušku od Ministerstva vnitra uznanou již ze svého vzdělání.

Příloha C: Přehled tabulek

Tabulka č. 3: Graf č. 1: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici

Počet sociálních pracovníků v ČR	5217
Počet sociálních pracovníků v trestní justici	922
Počet ostatních sociálních pracovníků	4295

Tabulka č. 4: Graf č. 2: Probační a mediační úředníci a probační asistenti v trestní justici

Počet ostatních sociálních pracovníků v trestní justici	470
Počet sociálních probačních a mediačních úředníků	391
Počet probačních asistentů	61

Tabulka č. 5: Graf č. 3: Sociální pracovníci ve vězení v trestní justici

Počet ostatních sociálních pracovníků v trestní justici	776
Počet sociálních pracovníků ve vězení	146

Tabulka č. 6: Graf č. 4: Sociální kurátoři v trestní justici

Počet ostatních sociálních pracovníků v trestní justici	598
Počet sociálních kurátorů	324

Tabulka č. 7: Graf č. 5: Podíl sociálních pracovníků v trestní justici

Probační a mediační úředníci	391
Probační asistenti	61
Sociální pracovníci ve vězení	146
Sociální kurátoři	324
Celkem	922